

16+

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 15 (5276) 19 красавіка 2024 г.

ISSN 0024-4686

Сакрэт
удалай
экранізацыі
стар. 4—5

Вырвацца
з руціны
быцця
стар. 6

Хараства,
якое
не падмане
стар. 12

Кіно аб'ядноўвае свет

Фота Кастуся Дробіва.

Фрагмент экспазіцыі Музея гісторыі беларускага кіно.

Юбілейны год для беларускага кінематографа пачаўся з маштабнага фестывалю «Кінавек», у межах якога кожную сераду праходзяць паказы найлепшых айчынных фільмаў за 100-гадовую гісторыю. Пачынаючы з першай беларускай карціны «Лясная бэль», паказ якой праходзіць упершыню за апошнія 20 гадоў, глядачы могуць прасачыць этапы развіцця кінематографа і паглядзець любімыя фільмы на вялікім экране. Перад кожным сеансам пра гісторыю стварэння кінастужкі раскажваюць кіназнаўцы, крытыкі, выкладчыкі навучальных устаноў у сферы культуры. Фестываль «Кінавек» прадоўжыцца да 11 снежня 2024 года. Для самых маленькіх глядачоў пасля летніх вакацый пройдуць паказы жамчужын дзіцячага кінематографа — «Прыгоды Бураціна» і «Пра Чырвоную Шапачку». У межах фестывалю можна бліжэй пазнаёміцца з творчасцю выдатных беларускіх кінарэжысёраў Ю. Тарыча, У. Корш-Сабліна, А. Зархі, Л. Голуба, У. Бычкова, Б. Сцяпанавы, Ю. Дубровіна, І. Дабралюбава, В. Рубінчыка, Л. Мартынюка, В. Турава, Л. Нячаева, У. Коласа, В. Нікіфарова, Ю. Марухіна, В. Рыбарава, М. Пташука і іншых. Карцінай, якая падвядзе вынікі фестывалю, стане стужка рэжысёра Андрэя Хрулёва «На другім беразе», што пабачыла свет у 2023 годзе.

«Кінавек» дазваляе зноў паглядзець любімыя фільмы ва ўтульнай атмасферы кінатэатра. Дзякуючы разнастайнасці прапанаваных карцін кожны знойдзе для сябе штосьці цікавае. Фестываль аб'ядноўвае пакаленні і спрыяе перадачы багатай культурнай спадчыны Беларусі моладзі, якая створыць лепшы свет, таму што расла і выхоўвалася на добрых, глыбокіх і якасных беларускіх фільмах.

«ЛіМ»-акцэнт

Падзея. Палёт касманаўта Марыны Васілеўскай на МКС вывёў суверэнную Беларусь на новы ўзровень удзелу ў касмічных праграмах і саюзных адносін з Расіяй. Аб гэтым Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка заявіў на ўрачыстай цырымоніі ўшаноўвання беларускіх касманаўтаў. «Вядома, мы ганарымся нашымі землякамі — усімі, хто ў розныя гады прыносіў славу сваёй Радзіме, развіваючы касмічныя тэхналогіі і пакараючы космас», — падкрэсліў Кіраўнік дзяржавы. З асаблівай цеплынёй у Беларусі радуецца, садзейнічаючы, наколькі гэта магчыма, постехам свайго суайчынніка Алега Навіцкага, які падставіў плячо і зрабіў усё, каб Марына Васілеўская змэгла адаптавацца да складаных умоў і вырашэння нестандартных задач, адзначыў Прэзідэнт.

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі павіншаваў вернікаў мусульманскай канфесіі са святам Ураза-байрам. Гэтае свята з'яўляецца сімвалам непарыўнай сувязі пакаленняў, духоўнай чысціні і стварэння, міласэрнасці і любові да бліжняга, адначай Кіраўнік дзяржавы. «Радасная падзея аб'ядноўвае вернікаў, напаяючы сэрцы людзей дабрынёй і яркім святлом, чалавечнасцю і ўзаемаразуменнем, — гаворыцца ў віншаванні. — Нараўне з прадстаўнікамі іншых канфесій мусульмане Беларусі ўносяць свой уклад у захаванне традыцыйных каштоўнасцей, садзейнічаючы развіццю ўнікальнай культурнай спадчыны нашай краіны, падтрымліваючы атмасферу верацярпімасці і адкрытасці».

Вярнісаж. Экспазіцыя «Васіль Шаранговіч (1939—2021). Асоба. Мастак. Настаўнік», прысвечаная 85-годдзю з дня нараджэння народнага мастака, адкрылася ў Нацыянальнаму мастацкім музеі. Так, змешчаны класічныя лінаграфіі, аўталітаграфіі, манатыпі і малюнк 1970—1980-х гадоў, а таксама больш познія работы, у якіх абагульнены веды аўтара пра гісторыю і сучаснасць Беларусі, аquareльныя пейзажы, галоўным чынам мядзельскія, створаныя ў апошнія гады жыцця. На выстаўцы «Асоба. Мастак. Настаўнік» экспануюцца таксама творы выхаванцаў і вучняў Васіля Шаранговіча. Усе работы са збору Нацыянальнага мастацкага музея, Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, Беларускага саюза мастакоў, а таксама сям'і мастака. Пазнаёміцца з праектам можна да 19 мая.

Конкурс. Рэспубліканскі конкурс харэаграфічнага мастацтва «Дэс кангрэс» завяршаецца сёння ў спартыўна-культурным цэнтры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. Ён праводзіцца ў дзвюх намінацыях: «Сучасны танец» (катэгорыі «Сола», «Дуэт») і «Калектыў» і «Беларускі танец: традыцыя і навацыя» (катэгорыя «Калектыў»). Падчас конкурсу таксама праходзілі майстар-класы «Тэхналогія стварэння антуражнай харэаграфіі для ТБ-праекта», «Робота з фальклорнай першакрыніцай на стварэнні сцэнічнай харэаграфічнай кампазіцыі», «Значэнне базавых камбінацый для павышэння тэхнічнага майстэрства ў класічным танцы», «Развіццё лексікі ў лацінаамерыканскай праграме», «Азбука танца» і майстар-клас рэжысёра, харэографі, заслужанага дзеяча мастацтваў Расійскай Федэрацыі Мікалая Андрасова.

Традыцыя. Выстаўка дамацканых поспілак і ручнікоў «І тчэ, забыўшыся, рука...» працуе ў філіяле «Фальварак Ракуцёўшчына» Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры. «У Маладзечанскім раёне да гэтага часу ёсць людзі, якія захоўваюць дамацканя рэчы. Так, жыхарка вёскі Мясата Марыя Дзмітрыеўна Сушко 1938 года нараджэння перадала для часовай экспазіцыі каштоўныя ўзоры поспілак-перабіранак, якія захаваліся ад яе маці. Гэта адзін з самых прыгожых відаў поспілак. Яны ўяўляюць сабой двухколерныя двухкавовыя вырабы, выкананыя ў пераборнай тэхніцы (з выкарыстаннем палкі-бранніцы, якой робіцца перабор асновы і калярвоых нітак). Арнамент на такой поспілак атрымліваецца аб'ёмным. Па мастацкай вартасці гэтыя ткацкія вырабы могуць канкураваць з сучаснымі дыванамі», — адзначаюць у музеі. Выстаўка будзе працаваць да 6 мая.

Юбілей. Кніжная выстаўка «Салдацкі лёс», прысвечаная 100-годдзю з дня нараджэння народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава, адкрылася ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. У экспазіцыі адлюстраваны творчы шлях Васіля Быкава — ад ранніх сатырычных твораў да самых вядомых, адзначаных вышэйшымі савецкімі ўзнагародамі, аповесцей аб Вялікай Айчыннай вайне. Змешчаны і прыжыццёвыя выданні твораў, пераклады на іншыя мовы, першыя публікацыі ў перыядычным друку, кнігі ўспамінаў, інтэрв'ю і літаратуразнаўчыя даследаванні. Выстаўка «Салдацкі лёс» будзе працаваць да 8 верасня.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Пашырэнне кніжнай прасторы

Міжнародныя стасункі пісьменніцкай арганізацыі нашай краіны знаходзяцца на высокім узроўні. Найперш складваюцца добрыя адносіны з калегамі з Расійскай Федэрацыі, а таксама — з паэтамі, празаікамі, літаратуразнаўцамі постсавецкіх дзяржаў.

Днямі Саюз пісьменнікаў Беларусі наведаў старшыня Усеармянскага саюза пісьменнікаў, галоўны рэдактар часопіса «Новый век», дырэктар выдавецтва Усеармянскага саюза пісьменнікаў літаратуразнаўца Абгар Геворкавіч Апінян. На сустрэчы ў ДOME літаратара ішла размова пра беларуска-армянскія літаратурныя сувязі, пра пашырэнне прасторы, якая б прэзентавала армянскую літаратуру ў Беларусі, пра ролю ў гэтай справе мастацкага перакладу. Старшыня СП Беларусі Аляксей Карлюкевіч расправёў пра структуру беларускай пісьменніцкай арганізацыі, пра асноўныя прыярытэты ў дзейнасці творчага саюза. Звярнуў увагу на тое, што вялікая ўвага надаецца пытанням развіцця менавіта мастацкага перакладу.

Госць з Ерэвана расказаў пра тое, што Усеармянскі саюз пісьменнікаў аб'ядноўвае армянскія літаратараў, якія жывуць і працуюць у розных краінах свету. Адначай, што іх звязваюць клопаты гуманістычнага развіцця свету, ролі ў гэтым мастацтва і мастацкай літаратуры. «Важкую ролю ў міжнародных стасунках літаратараў, творчай інтэлігенцыі постсавецкай прасторы і ўвогуле Еўропы, свету адгрывае руская мова, — заўважыў Абгар Апінян. — Яна дае нам магчымасць адчуваць блізкасць да рускай класікі».

Удзел у сустрэчы з армянскім госцем прынялі першы намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі празаік, публіцыст, дзіцячы пісьменнік Алена Стэльмах, старшыня Мінскага гарадскога аддзялення СПБ, старшыня таварыства дружбы «Беларусь — Расія» Міхась Пазнякоў, паэтэса, празаік, перакладчыца Валянціна Драбышэўская, лаўрэат Прэміі Саюзнай дзяржавы ў галіне літаратуры і мастацтва паэт, дзіцячы пісьменнік Іван Юркін.

Сяргей ШЫЦЬКО

3 дабрынёй і шчырасцю

Мастацкая асаблівасці новых твораў, пошук цікавага актуальнага зместу, незацёртых формаў у сучаснай беларускай паэзіі былі ў цэнтры ўвагі семінара паэзіі і паэтычных перакладаў, арганізаванага Гомельскім абласным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі ў Гомельскай абласной універсальнай бібліятэцы імя У. І. Леніна.

Найперш удзельнікі семінара аддалі данину павягі выдатнаму беларускаму паэту Миколу Мятліцкаму. Паведамленне-аналіз творчасці «Наш гонар і наша памяць» да 70-годдзя з дня нараджэння пісьменніка-земляка зрабіла яго аднакурсніца, паэтэса і перакладчыца Тамара Кручэнка.

«Сёння праводзіцца вялікая колькасць міжнародных, рэспубліканскіх

і абласных конкурсаў. І літаратурам-прафесіяналам, і пачаткоўцам варты актыўна ўдзельнічаць у іх. Перамагаюць, эразумела, не ўсе. Але ў выпадку перамогі перад стваральнікамі высокамастацкіх твораў, упэўнены, адкрываюцца новыя магчымасці», — канстатаваў старшыня абласнога аддзялення СПБ Уладзімір Гаўрыловіч.

«Радкі, правераныя часам» — менавіта так ахарактарызавала зборнік Галіны Гузіянкавай «3 чыстай крыніцы» паэтэса, перакладчык і крытык Галіна Рагавая. Вершы і баллады кранаюць мяккай лірычнасцю і набліжаны да народных паэтычных традыцый», — адзначыла рэцэнзент.

Між тым да друку рыхтуецца 24-ы нумар альманаха «Літаратурная Гомельшчына», у якім у асобным раздзеле прадстаўлены

паэтычныя спробы ўдзельнікаў літаб'яднання «Слова». Перад тым, як вынесці іх на чытацкі суд, вершы абмеркавалі на семінары. Грунтоўны аналіз падрыхтавала паэтэса Дар'я Дарошка. У цэнтры ўвагі крытыка і ўдзельнікаў семінара былі новыя вершы У. Чараухіна, А. Асёнчык, Н. Нікіцінай, В. Кузняцова, В. Шпакавай, І. Краўцова, А. Скачкова, А. Крупадзёрка, С. Старыкава, А. Кавалёва, М. Петрышэвілі, Г. Ласаевай, А. Капнінай і іншых.

Завяршыўся творчы семінар аналізам зборніка перакладаў паэтаў свету «Зямля — наш агульны дом», выдадзенага абласным аддзяленнем СПБ (падрыхтаваў Міхась Сліва), а таксама знаёмствам з маладымі аўтарамі, якія ўпершыню бралі ўдзел у мерапрыемстве.

Мікалай ІГНАТОВІЧ

імпрэзы

Дружба і любоў да Радзімы

Усталічнай сярэдняй школе № 226 прайшла чытацкая канферэнцыя «Я хачу расказаць вам пра кнігу», прысвечаная Дню яднання народаў Беларусі і Расіі. Мерапрыемства арганізавана кіраўніцтвам школьнай установы пры садзейнічэнні Мінскага гарадскога аддзялення СПБ. У рамках чытацкай канферэнцыі адбылася творчая сустрэча з журналістам і публіцыстам Ірынай Бурак. Асноўныя тэмы размовы са школьнікамі — дружба і любоў да Радзімы.

Больш за 30 вучняў школ Кастрычніцкага раёна сталі актыўнымі ўдзельнікамі віктарыны на тэму дружбы паміж народамі Беларусі і Расіі, арганізаванай Ірынай Бурак. Праможам былі ўручаны памяткі творчыя сувеніры. Творчая сустрэча працягнулася распаведкам пра кнігі «Спяшайцеся рабіць добро» і «Афіцэрскае жонкі».

Многія з герояў прайшлі суровымі дарогамі Вялікай Айчыннай вайны, многія з'яўляюцца сучаснікамі і ствараюць сённяшняю мірную гісторыю роднай Беларусі. Свае кнігі госьця перадала ў фонд школьнай бібліятэкі разам з паэтычным зборнікам «Пачуй мой голас» ваеннага журналіста, воіна-

інтэрнацыяналіста, паэта Рыгора Сакалоўскага.

На канферэнцыі «Я хачу расказаць вам пра кнігу» хлопцы і дзяўчаты дзяліліся ўражаннямі аб прачытаных мастацкіх творах. Шасцікласніца Вераніка Жук прадставіла кнігу Анатоля Міцьева «Ліст з фронту». Аповеды пра Вялікую Айчыную вайну», сямікласнік Цімафей Бубен расправёў пра зборнік аповяданняў, аповесцей і нарысаў Сяргея Трахімёнка «Рэха забытай вайны». Запомніліся яркія выступленні Алены Вялесюк і Данііла Кандратовіча. У чытацкай канферэнцыі прынялі ўдзел таксама бібліятэкары і настаўнікі.

Ірына ЛАСКА

анонсы

Вершы пішуць і палітыкі

Палітолага, аналітыка, грамадскага і палітычнага дзеяча Валдзіма Баравіка добра ведаюць у Беларусі і за яе межамі. Днямі у Выдавецкім доме «Звязда» выйшаў яго паэтычны зборнік «Іду па Мінску». Пад адной вокладкай сабраны творы на рускай і беларускай мовах. Тыраж кнігі — 500 экзэмпляраў.

Валдзім Баравік уключыў у сваю першую паэтычную кнігу вершы пра каханне, творы філасофскай, грамадзянскай і пейзажнай лірыкі. Многія з іх прысвечаны гораду Мінску, дзе і нарадзіўся палітолаг. Аўтар закончыў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт па спецыяльнасці юрыст-міжнароднік, а таксама аспірантуру БДУ па паліталогіі. З'яўляецца старшынёю Назіральнага савета Беларускага рэспубліканскага саюза грамадскіх аб'яднанняў «Беларускі камітэт маладзёжных арганізацый». Яндаўна В. Баравіка абралі дэпутатам Мінскага гарадскога савета дэпутатаў. Палітык і літаратар з'яўляецца дэлегатам IV, V і VII Усебеларускіх народных сходаў.

Сяргей ШЫЦЬКО

МІЖ ІНШЫМ

Баранавіцкія крыніцы

Ёсць людзі, якія сваім талентам, адносінамі да іншых і працы заслужылі не толькі добрую памяць родных, але і шчырую ўдзячнасць усіх прыхільнікаў іх літаратурнага дару. Менавіта ім былі прысвечаны V Корнеўскія чытанні «Вашы зоркі не згаснуць ніколі», што прайшлі ў Баранавічах на базе Цэнтральнай раённай бібліятэкі імя Яна Чачота. Дарэчы, праект атрымаў падтрымку з боку Брэсцкага аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Удзельнікі чытанняў.

Ірына і калега Галіна Ліс. З якой пляшчотай адгукалася аб Клаўдзіі Трысцень яе сяброўка Ніна Лішчанка. З якой павагай успамінала пра Івана Монціка яго калега Іна Афанасік.

Словы... Колькі шчырых вершаў гучала на працягу мерапрыемства! Яны, а таксама музычныя нумары ў выбаранні народнага вакальнага ансамбля «Primavera» стваралі той

настрой, што заўжды пануе на творчых сустрэчах.

Памяць... Важна зберагчы памяць аб людзях, якія, нягледзячы на выпрабаванні лёсу, здолелі зберагчы ў сэрцы чалавечнасць, а на паперы пакінуць часцінку сваёй душы. Хочацца верыць, што Корнеўскія чытанні будуць працягваць сваю пачэсную справу.

Святлана КРОПАТАВА
Фота даслана аўтарам

Ініцыятарам правядзення чытанняў стала Раіса Раманчук, кіраўнік літаратурна-музычнай гасцёўні «Крыніца», якая дзейнічае на базе галоўнай бібліятэкі раёна. Яна зноў сабрала ў сценах кніжніцы не толькі прыхільнікаў літаратурнага слова, але і блізкіх і родных майстроў паэтычнага слова Баранавіччыны.

Успаміны... З якою цеплынёю і павагай гаварылі сын Вадзім, унук Мірон, Марыя Філіпава, Валіяніна на Бернат і Ніна Бабравіцкая пра Алесь Корнева. З якой любоўю успаміналі Анастасія Жук яе дачка

Адкрываючы музычныя скарбы

Чарговая інтэрактыўная лекцыя з серыі «Творы беларускіх кампазітараў у кантэксце еўрапейскай культурнай традыцыі» была прысвечана творчасці Мікалая Аладава, Пятра Падкавырава, Рыгора Пукста, Мікалая Чуркіна, Анатоля Багатырова і іншых.

Лекцыю ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі праводзілі аспіранты Цэнтра даследаванняў беларускай мовы, культуры і літаратуры НАН Беларусі пад кіраўніцтвам кандыдата мастацтвазнаўства Галіны Цмыг. Прагучала цікавая інфармацыя пра развіццё беларускай камернай музыкі XX стагоддзя.

Напрыклад, Лізавета Зямскова ўдзільла частку выступлення навагарскім кірункам музычнага авангарда XX стагоддзя, які зараджаўся

пасля сусветных войнаў як адлюстраванне ў мастацтве вялікіх зрухаў і прыйшоў на Беларусь значна пазней — у 60–70-я гады. Лектар прадэманстравала, як авангардныя рысы адбіліся ў творчасці Дзмітрыя Смольскага (1937—2017), Сяргея Картэса (1935—2016), Яўгена Лебава (1929—2000) і іншых беларускіх кампазітараў.

Лекцыі праходзяць кожную другую сераду месяца ў 15.00 у зале нотных дакументаў.

Эла ДЗВІНСКАЯ

Імгненні жыцця Льва Дабжынскага

Жыхарам Астраўца і наваколля добра вядома імя Льва Дабжынскага — графіка і жывапісца. Яго жыццёвы і творчы шлях непарўна звязаны з Астравеччынай. Гэты край натхняў творцу, даваў запал энергіі. Доўгі час сям'я мастака жыва ў Лошы.

У Іудагайскай сельскай бібліятэцы працуе выстаўка карцін «Імгненні жыцця Льва Дабжынскага». Ёсць магчымасць пазнаёміцца з яго творчай спадчынай, паслухаць пра жыццёвы шлях. Вобразы роднай Лошы паўстаюць на палотнах — свет мастацтва Астравеччыны неабдымны.

Вольга ЗАЯНЧОЎСКАЯ

Установа адукацыі «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі» аб'яўляе конкурс на заміяшчэнне пасада прафесарска-выкладчыцкага складу: дацэнта, прафесара, загадчыка кафедры (да 5 гадоў) з далейшым заключэннем кантракта ў выглядзе выбаранні на тэрмін, вызначаны Наймаўнікам, па наступных пасадах:

№ п/п	Структурнае падраздзяленне	Пасада
1	кафедра опернай падрыхтоўкі і харэаграфіі	— дацэнт (1,0 шт. адз.)
2	кафедра тэорыі музыкі	— прафесар (1,0 шт. адз.)

Час падачы заяў у конкурсную камісію — да 20 мая 2024 г.

Час правядзення конкурсу — 20 чэрвеня 2024 г.

Месца правядзення конкурсу — установа адукацыі «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі», г. Мінск, вуліца Інтэрнацыянальная, 30.

Дакументы, неабходныя для ўдзелу ў конкурсе:

Асобам, якія працуюць ва ўстанове адукацыі «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі»:

заява;

справаздача, якая ўключае навуковую, педагагічную, выхаваўчую, метадычную і творчую дзейнасць, спіс навуковых работ і прафесійных дасягненняў,

за папярэдня перыяд працы ў акадэміі, але не больш за 5 гадоў.

Іншым асобам:

заява;

асабісты лісток па ўліку кадраў;

аўтабіяграфія;

копіі дакументаў аб адукацыі, вучонай ступені, вучоным званні;

спіс навуковых работ, вынаходак, патэнтаў.

Кваліфікацыйныя патрабаванні для абрання на пасады: дацэнт: вышэйшая адукацыя, навуковая ступень доктара (кандыдата навук) або вучонае званне дацэнта, наяўнасць навуковых прац або вынаходак, патэнтаў, стаж працы на пасадах педагагічных, навуковых работнікаў, пасадах кіраўнікоў або спецыялістаў, праца якіх адпавядае кірунку адукацыі кафедры, не менш за 5 гадоў;

прафесар: вышэйшая адукацыя, навуковая ступень доктара (кандыдата навук) або вучонае званне прафесара, наяўнасць навуковых прац або вынаходак, патэнтаў, стаж працы на пасадах педагагічных, навуковых работнікаў, пасадах кіраўнікоў або спецыялістаў, праца якіх адпавядае кірунку адукацыі кафедры, не менш за 7 гадоў.

«ЛіМ»-люстэрка

Спектакль «Камень дурасці» Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі атрымаў спецыяльны прыз «За найлепшае мастацкае рашэнне» на тэатральным фестывалі «Розаўфэст» (Расія). Такая інфармацыя змешчана на сайце ўстановы культуры. Паказ драмы — сумеснай пастаноўкі Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі, Міжнароднай канфедэрацыі тэатральных саюзаў і Рэгіянальнага грамадскага фонду падтрымкі Міжнароднага тэатральнага фестывалю імя А. П. Чэхава — прайшоў на сцэне канцэртна-відэацэнтра «Міленіум» у Яраслаўлі. Рэжысёрам выступіў Дзмітрый Зімін, мастаком — Алена Ігруша. Наступны паказ спектакля «Камень дурасці» ў РТБД адбудзецца 21 чэрвеня.

Заснавальнік кінастудыі «ВаенФільм» Ігар Угольнікаў у жніўні пачне здымку фільма пра партызанскі рух у Беларусі, перадае БелТА. Расійскі рэжысёр адзначыў, што работа над сцэнарыем ужо завершана. «Гэта фільм пра партызанскі рух у Беларусі і легенду Беларусі Бацьку Міна, які стварыў практычна партызанскую армію ў гады вайны», — раскажаў Ігар Станіслававіч. У лістападзе 2023 года Нацыянальная кінастудыя «БеларусьФільм» і студыя «ВаенФільм» падпісалі пагадненне аб супрацоўніцтве ў сферы кінамастацтва. Дакумент рэалізуе доўгачаснае супрацоўніцтва студый, накіраванае на развіццё кінамастацтва, сумесную работу па папулярнасці і праасоўванні аўдыявізуальных твораў у свеце.

Літаратурна-дакументальная выстаўка Дзяржаўнага музея Льва Талстога «Вайна і мір» Л. М. Талстога: месца дзеяння Беларусі адкрылася ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры. Як інфармуе РІА «Новости», прадстаўлены ілюстрацыі да твора, рэпрадукцыі гравюр і фатаграфій памятных мясцін Айчынай вайны 1812 года на тэрыторыі Беларусі, дзе сёння ўстаноўлены помнікі і мемарыялы. У экспазіцыі змешчаны і рукапісныя накіды, няскончаныя прадмовы і раннія рэдакцыі кнігі, перапіска пісьменніка з членамі сям'і, сябрамі і знаёмымі. Выстаўка працягнецца да 30 чэрвеня. Яна будзе цікавай вучоным, даследчыкам, музейным работнікам, выкладчыкам і студэнтам філалагічных факультэтаў, а таксама ўсім, хто вывучае гісторыю літаратуры.

Выстаўка «Пушкінскія музеі Расіі», якая прадстаўляе ўстановы культуры, аб'яднаныя імем вялікага паэта, працуе ў Віцебскай абласной бібліятэцы імя У. І. Леніна. Наведвальнікі могуць прачытаць кароткую інфармацыю аб кожным з месцаў, дзе бываў аўтар. Гэта Калуга, Таржок, Гатчына, Гурзуф, Болдзіна, а таксама многія іншыя жывапісныя гарады і паселішчы, дзе Аляксандр Пушкін ствараў свае вершы і паэмы. Таксама ў апісанні пушкінскіх музеяў указаны іх сайты, на якіх кожны зможа больш падрабязна даведацца, што і дзе можна паглядзець, адкрыць для сябе новыя факты біяграфіі паэта. У Віцебску выстаўка прабудзе да 3 мая — пасля яна адправіцца ў Арэнбург.

Тэатр «Современник» у свой дзень нараджэння адкрыў музей. Экспазіцыя, што знаходзіцца ў будынку тэатра, паказвае гісторыю ўстановы з 1956 года, інфармуе «ИТАР-ТАСС». Першы раздзел знаёміць наведвальнікаў з жыццём тэатра ад першай пастаноўкі «Вечна жывыя» паводле п'есы Віктара Розава да 1970 года, калі тэатрам кіраваў народны артыст СССР Алег Яфрэмаў. Другая частка прысвечана гісторыі «Современника» ў эпоху народнай артыстыкі СССР Галіны Волчак, якая была адным з заснавальнікаў тэатра і кіравала калектывам 47 гадоў. Адзначаецца, што за гады існавання ўстановы сфарміраваўся шырокі архіў матэрыялаў і экспанатаў, напрыклад, прагалолы амерыканскай спекаляў і пасяджэнняў мастацкага савета, экзэмпляры п'ес, афішы і праграмы спекаляў. У архіўным фондзе таксама захаваліся фота і відэаматэрыялы з рэпетыцый і паказаў. Дзень нараджэння труп адзначыла 15 красавіка. Мяркуюцца, што ў хуткім часе будзе створаны 3D-тур па музеі, які з'явіцца на сайце «Современника».

Сталі вядомыя ўдзельнікі 77-га Канскага кінафестывалю. Ён адзначана на сайце агляду, які пройдзе з 14 да 27 мая, у асноўны конкурс увайшоў 19 фільмаў. У іх ліку — «Віды дабрыні» Ёргаса Ланцімаса, «Мегалопаліс» Фрэнсіса Форда Копалы, «Анора» Шона Бэйкера, «О, Канада» Пола Шпродэра, «Парфенопа» Паола Сарэнціна, «Саваны» Дэвіда Кроненберга, «Птушка» Андрэа Арнольда, «Эмілія Перэс» Жака Адзіяра. Па-за конкурсам пакажуць блокбастар «Фурыяса: Хронікі Шалёнага Макса» Джорджа Мілера, вестэрн «Гарызонт» Кевіна Костнера ды іншыя стужкі. Ганаровую «Залатую пальмавую галіну» сёлета атрымае стваральнік «Зорных войнаў» Джордж Лукас.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Экранізацыя ў беларускім

Сёлета беларускае кіно адзначае свой векавы юбілей. Саюз пісьменнікаў Беларусі з гэтай нагоды арганізаваў круглы стол у ДOME літаратара, каб пагутарыць на тэму «Месца і роля экранізацый айчынных літаратурных твораў у беларускім кінематографі». Што перашкаджае больш шчыльнаму супрацоўніцтву кінематографістаў і літаратараў? У чым прычына таго, што сёння здаецца мала фільмаў, якія заснаваны на сучасным літаратурным матэрыяле: пісьменнікі невыразна пішуць ці кінематографісты мала чытаюць? Якія крокі па збліжэнні мастацкага слова і экрана неабходна і можна зрабіць сёння? На гэтыя і іншыя пытанні паспрабавалі адказаць удзельнікі сустрэчы.

Яўгеній АРЭНДАРЭВІЧ, намеснік старшыні Беларускага саюза кінематографістаў:
— Пэўная работа ў нас ужо вядзецца. Зроблены вялікі крок — падпісалі пагадненне аб супрацоўніцтве паміж Саюзам пісьменнікаў Беларусі і Саюзам кінематографістаў. Мы працуем у шчыльным партнёрстве з Нацыянальнай кінастудыяй «Беларусьфільм», з Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь. У нас сфарміравалася добрая каманда прафесіяналаў, таму, мяркую, на працягу гэтага календарнага года выйдзем на пэўныя вынікі. Дзякуючы ідэі майго партнёра па даволі паспяховай кінавытворчай кампаніі «Белроскіно» Аляксея Бязугла мы экранізавалі твор Івана Пташнікава «Найдорф». Такім чынам нарадзіліся міні-серыял «Алёша» і фільм «Найдорф».

Такім чынам нарадзіліся міні-серыял «Алёша» і фільм «Найдорф». Цяпер таксама распрацоўваецца шэраг праектаў з беларускімі аўтарамі. Спадзяюся, што іх узаемадзеянне з кінематографістамі стане яшчэ больш актыўным. Ужо экранізуем адзін з раманаў Мікалая Чаргінца.

Аляксей БЯЗУГЛЫ, прадзюсар «Белроскіно»:

— Мы з радасцю адгукнуліся на ідэю Саюза пісьменнікаў Беларусі правесці такі круглы стол. Упэўнены, што прыйшлі тыя, каму найбольш цікава згаданая тэма, хто сапраўды гэтым жыве. Калі азірнуцца, то найбольш маштабныя і паспяховыя беларускія фільмы ствараліся на базе літаратурных твораў. Да сярэдзіны 90-х гадоў так і адбывалася па інерцыі. Але пасля пачаўся пошук новых фарматаў. У 2012 годзе з'явілася конкурсная сістэма, да якой патрэбна было адаптавацца, бо не заўжды тэма аб'яўляецца загадзя, каб быў час напісаць сцэнарый. Для поўнаметражнага фільма ён можа стварацца і калі года. Можна, канешне, хутчэй, але тады сцэнарый будзе горшы. Такім чынам, тыя, хто піша сур'ёзна, не паспявалі адгукнуцца ці неслі напісанае раней. Перакананы, што сённяшняя сустрэча дапаможа абнавіць нейкія праблемы. Так, мы не вырашым іх усё адразу, але пакладзём пачатак нашаму больш шырокаму супрацоўніцтву.

Крыстына МЕЛЬНІКАВА, намеснік начальніка аддзела па кінематографіі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь:

— Сапраўды, сёння нам патрэбны якасны сцэнарыі для таго, каб стварыць добры фільм. Сёлета мы аб'явілі конкурс сінопсісаў, які аказаўся вельмі папулярны. Паступіла звыш 200 заявак на розныя тэмы. Мы нават не чакалі столькі! Канешне, не ўсе заяўкі былі якасныя, але ёсць з чым працаваць далей. У другі этап выйдзе толькі частка работ. Па самых лепшых будуць стварацца фільмы на працягу найбліжэйшых гадоў. Яшчэ адзін з конкурсаў мы аб'явілі, бо патрэбны цікавы сцэнарый пра настаўнікаў. Зразумела, гэта не апошнія конкурсы. Неабходны фільмы і для сямейнага прагляду, і на патрыятычную тэму, і пра сучасных герояў Беларусі. Калі ў кагосьці ёсць цікавыя ідэі, прапануювайце. Мы чакаем новых іменаў, маладых сцэнарыстаў са сваім поглядам. Беларускі кінематограф не стаіць на адным месцы, развіваецца. Мы будзем рады новым знаёмствам, новым сувязям, новым аўтарам і новым творчым праектам.

Сяргей ПІРГЕЛЬ, рэжысёр, драматург, сцэнарыст, член Саюза пісьменнікаў Беларусі:

— Мела б сэнс агучыць нейкія моманты, якія перашкаджаюць у нашым супрацоўніцтве. Не кожная заяўка на конкурс ператвараецца ў добры сцэнарый, а тым больш фільм. Мы ўжо шмат гадоў назіраем сітуацыю, калі аўтар прапановае добрую літаратурную аснову, але з-за адсутнасці ў яго вопыту ўзаемадзеяння, нявядання нюансаў вытворчасці фільма мы не можам нармальна наладзіць камунікацыю. Нам важна навучыцца вызначыць слабыя месцы ў працэсе яшчэ напачатку. Вельмі важныя стаюць вопыт. У беларускім кінематографіе не хапае разумення, што такое паспяховае фільм.

Толькі ляннывы за апошнія 20 гадоў не пытаўся: «А дзе нармальнае беларускае кіно?» Возьмем, напрыклад, Кірыла Халецкага і яго «Кіношнікаў». Дзякуючы яму мы ўжо спадзяёмся на новую генерацыю маладых рэжысёраў. Але гэта не першы выпадак, калі новая хваля маладых таленавітых рэжысёраў прыходзіць, але потым яны кудысьці знікаюць. Трэба вызначыць, чаму так адбываецца. Вельмі хочацца, каб мы не баяліся шукаць слабыя месцы, каб сёння ў нас быў плурылізм меркаванняў. Тады сапраўды можна будзе стварыць тое кіно, якое дойдзе да сэрца гледача.

Кірыл ХАЛЕЦКІ, рэжысёр:

— Калі я збіраўся дэбютаваць у беларускім кіно, перш за ўсё вырашыў набыць кнігі айчынных аўтараў. Я сапраўды хацеў знайсці ў кнігарнях нешта цікавае, але не атрымалася. Не ўсе творы можна экранізаваць. Магу яшчэ абазначыць такую праблему: вялікая колькасць сцэнарыяў звальваецца на кінастудыі аднаму канкрэтнаму чалавеку — рэдактару, якому патрэбна з імі нешта рабіць. І толькі ў яго руках знаходзіцца лёс гэтых гісторыяў. Я як рэжысёр наогул не ведаю, колькі заявак прыходзіць, што там за жанры і г. д. Мне здаецца, нешта цікавае такім чынам можа згубіцца на этапе адбору. На жаль, мы не ведаем, што можна было экранізаваць. А яшчэ мне здаецца, што, калі Міністэрства культуры аб'яўляе чарговы конкурс з пэўнай тэмай, Саюз пісьменнікаў можа адразу правесці сваю нараду, выбраць найлепшае і прапанаваць, бо ў дадзены момант такога партфеля ў нас няма. Калі я толькі размеркаваўся на кінастудыю, узнікла пытанне, пра што здымаць кіно, мне давалося асвойваць справу драматурга і самастойна ствараць сцэнарыі, зразумела, я наступаў на граблі і многа разоў нешта перапісваў.

чарговы конкурс з пэўнай тэмай, Саюз пісьменнікаў можа адразу правесці сваю нараду, выбраць найлепшае і прапанаваць, бо ў дадзены момант такога партфеля ў нас няма. Калі я толькі размеркаваўся на кінастудыю, узнікла пытанне, пра што здымаць кіно, мне давалося асвойваць справу драматурга і самастойна ствараць сцэнарыі, зразумела, я наступаў на граблі і многа разоў нешта перапісваў.

Крыстына МЕЛЬНІКАВА:

— Кірыл добра абазначыў праблемы, якія ён бачыць як малады рэжысёр. Мне б не хацелася, каб на яго ўсе накідваліся, што ён не знайшоў для сябе нейкую беларускую кнігу. Ён сапраўды сказаў гэта шчыра, як адбывалася. Я пачула, пра што наогул казаў Кірыл. Магчыма, нам патрэбна перагаварыць з кіраўніцтвам нацыянальнай кінастудыі і некай палешыць механізм, каб існаваў цэлы аддзел, дзе будуць разглядацца сцэнарыі. Але ёсць яшчэ важны момант: мала знайсці сцэнарыста і добры сцэнарый — патрэбна, каб яшчэ адбылося паразуменне паміж сцэнарыстам і рэжысёрам. Калі яны будуць працаваць у кантакце, то ўсё атрымаецца. Дадам, што ў нас няма мэты проста зняць 5—10 стужак у год. Мы можам стварыць адзін фільм, але вельмі якасны, а не тыя 10, якія лягуць на паліцу. Мы робім усё магчымае, чакаем сцэнарыі ад людзей самых розных прафесій, самага рознага ўзросту.

Алена ТУРАВА, кінарэжысёр, сцэнарыст, член Саюза пісьменнікаў Беларусі:

— Кірыл вельмі правільна сказаў, што на нацыянальнай кінастудыі не павінна быць такая вялікая нагрузка на аднаго рэдактара. Ды і фактар суб'ектывізму ніхто не адмяняў, канешне. Патрэбна нейкая група, якая стане рэкамендаваць рэжысёрам штоосьці цікавае, бо яны, зразумела, самі такі аб'ём таксама не адолеюць. А калі вяртацца да той тэмы, якой прысвечаны наш круглы стол, то я хачу нагадаць, што цяпер у нас на «Беларусьфільме» экранізуецца вядомы твор Уладзіміра Караткевіча «Чорны замак Альшанскі». У свой час творы Караткевіча, Адамовіча, Быкава былі хітамі літаратуры. Сёння іншы час, на сябе перацягнуў увагу інтэрнэт. Як казаў калісьці Караткевіч, трэба пісаць так, каб кнігу хацелі скрасці з бібліятэкі. Але важна разумець: кніга і сцэнарый — абсалютна розныя рэчы. Гэта я магу дакладна сказаць, бо сёння тут прадстаўляю і Саюз пісьменнікаў, і Саюз кінематографістаў. Чытаючы нейкі твор, мы можам атрымаваць асалоду ад апісання ў тэксе, ад прыгажосці «смачных» з пункту гледжання філагіі слоў. Аднак у сцэнарыі больш дзеяння, гэта ўжо іншы ўзровень успрымання, там маюць значэнне нечаканыя павароты, драматургія. Таму тое, што часам цікава чытаць, у кіно зойме толькі некалькі хвілін. І наўрад ці з гэтага эцюда можна будзе штоосьці вычпіць для экранізацыі. А калі казаць, як выбіраецца праект, ці падыходзіць ён, каб здымаць беларускае кіно, гэта не так проста. Акрамя нашых творчых амбіцый і добрага сцэнарыя абмяркоўваецца такі важны момант, як запатрабаванасць, ці пойдзе глядач на гэты фільм. Выключэнне — нацыянальнае кіно, якое важна зняць для нашай краіны, таксама як і дзіцячае, маладзёжнае.

Сяргей ТРАХІМЁНАК, пісьменнік, доктар юрыдычных навук, прафесар:

— Хачу расказаць аб уласным вопыце супрацоўніцтва. Пару гадоў таму я некалькі сваіх сцэнарыяў адправіў у Міністэрства культуры. Адзін прайшоў спецыяльную камісію і трапіў у план нацыянальнай кінастудыі, а другі, які называўся «Апошняя ноч камбрыга Заслонава», не ўзялі, бо ён аказаўся даволі складаным і дарагім для рэалізацыі. Я паспрабаваў прайсціся па прыватных кінастудыях, нават вяртаўся на беларускую чыгунку, бо гэта іх герой, але ўсё зноў упаралася ў грошы. Магчыма, кагосьці гэты сцэнарый яшчэ зацікавіць.

кіно: быць ці не быць?

Анатоль МАТВИЕНКА, кіраўнік Цэнтра падтрымкі літаратуры пры СІБ:

— Прывяду такі прыклад экранізацыі. Письменник Анатоль Драздоў апублікаваў раман «Гаспадар дракона», пасля чаго з ім звязалася расійская кампанія, якая адразу выкупіла ў яго правы на экранізацыю. Гэта нармальна працэдура, бо ў сістэме кіно існуюць спецыялісты, якія адсочваюць, што папулярна, а што — не. Але не з кожным аўтарам так адбываецца. Мы нездарма тут сабраліся. Трэба прыдумаць нейкі механізм, які б мы рэкамендавалі нашым пісьменнікам. На жаль, у нас не ўсе, хто піша, могуць працаваць у кіно. Можна, толькі ў чалавек пяці з Саюза пісьменнікаў ёсць такі вопыт. Некаторыя нават слова сінopsis не чулі, таму нам патрэбна дапамогачы

навучыць гэтаму, перакінуць тэхналагічны мост ад добра прыдуманнага тэксту, але абсалютна неадаптаванага, да стварэння фільма. Я не магу адразу прапанаваць гэтую рашэнні, але варта разумець, што хтосьці напіша 50 старонак, а ў кіно гэта зойме толькі некалькі хвілін.

Людміла ПЕРАГУДАВА, галоўны рэдактар часопіса «На экранях»:

— Усе мы памятаем, што спачатку было слова не толькі ў Бібліі, але і ў нашым кіно. На дзяржаўным узроўні ўзнімалася праблема добрых сцэнарыяў, але яна да гэтай пары не вырашана. Я хачу выказаць сваё захапленне тым, як на сябе цяпер амаль усю нагрузку па пошуку сцэнарыяў узяў адзін аддзел Міністэрства культуры. Гэтую работу павінна была б рабіць Нацыянальная кінастудыя «Беларусьфільм». На жаль, да гэтай пары няма тэматычнага плана. Калі хтосьці скажа, што гэта не сучасна, маўляў, перажыткі Савецкага Саюза, буду спрачацца. Тэматычны план вельмі неабходны для таго, каб мы маглі мець персанальную

адказнасць і не ўспаміналі раптам, што надыходзіць нейкі важны юбілей. На маю думку, дзякуючы конкурсам сцэнарыяў Міністэрства культуры з'явілася некалькі новых імёнаў. Так, там ёсць плагіят, ёсць не ўсё, што можна выкарыстаць, але ёсць і цікавае. Я асабіста чытаю кожную работу, бо баюся нешта прагледзець. На асабістым вопыце ведаю, што такое пакуты сцэнарыста. Памятаю, як сама праходзіла мастацкі савет. Спачатку мне казалі, каб знайшла рэжысёра. А калі ён ужо быў, казалі, каб шукалі грошы. У выніку тэмы, якія маглі нашымі стаць даўно, ажыццявіліся на нейкім расійскім канале. Не хочацца разбірацца, чаму так адбылося тады. Давайце жывь сённяшнім днём! Паколькі мы знаходзімся ў Доме літаратара, хачу агучыць, што Саюз пісьменнікаў чамусьці наогул не прадстаўлены ў конкурсе, які праводзіць сёлета Міністэрства культуры. Мне падаецца, што павінен быць асобны конкурс для нашых літаратараў. Я буду зноў настойваць на сваім: найлепшае ў беларускім кіно за сто гадоў яго існавання — менавіта экранізацыі. Гэта работы Турава, Пташуга, Рубінчыка, Нікіфарова, Рыбарава, Зайцава... А яшчэ, на маю думку, не варта хапацца толькі за вялікія поўнаметражныя стужкі. Можна стварыць якасную маленькую анімацыю, як калісьці зрабілі да 70-годдзя вызвалення Беларусі «Лыжка для салдата» па творы Янкі Маўра. Няма маленькіх жанраў, ёсць вялікая літаратура. Мы цяпер шукаем новыя імёны. Але не варта забываць і класіку. Я лічу, што патрэбны асобны конкурс экранізацый. Варта прапанаваць некалькі імёнаў, некалькі кніг для экранізацый і на выбар тама ж Кірылу Халецкаму, які не знайшоў для сябе добрую кнігу.

Сяргей ПІРГЕЛЬ, рэжысёр, сцэнарыст, член Саюза пісьменнікаў Беларусі:

— Сёння ў нас ёсць гістарычны шанец стварыць сапраўдную калабарыю Саюза пісьменнікаў з Саюзам кінамастаграфістаў плюс Міністэрства культуры і нацыянальная кінастудыя. Калі ў нас будзе гульня ў аўтарытэты, што было, што ёсць, нічога не атрымаецца. Індустрыя цяпер працуе інакш, чым раней. На жаль, ужо нельга пісаць сэрцам. Сёння час сінтэтычнага мастацтва. Так, кіно павінна быць пра людзей і для людзей, але цяпер выкарыстоўваецца індустрыяльны падыход. Інакш мы толькі згубім час і не атрымаем добры вынік. Канешне, ніхто не кажа забываць пра творчасць, але варта думаць пра паспяховае кіно. Прапаную менавіта такі тэрмін — не камерцыйнае, а менавіта паспяховае кіно. На жаль, крэдыт даверу з боку маладых рэжысёраў і сцэнарыстаў у нас мінімальны, таленавітых людзей скупляюць расійскія студыі. І маладым здаецца, што яны рэалізавалі сябе. Але праз пяць гадоў аказваецца, што яны нічога не зрабілі, а разменьваліся на нейкія дробязі, толькі распісалі дыялогі, а глядач іх нават не ведае. Патрэбна прыдумаць нейкі механізм, каб наладзіць дыялог паміж пісьменнікам, сцэнарыстамі, рэжысёрамі і Міністэрствам культуры, каб не згубіць новае пакаленне. І, канешне, было б добра ператварыць пісьменнікаў у сцэнарыстаў, калі ў іх ёсць такое жаданне.

Алена ТУРАВА:

— Пісьменнік не абавязаны быць сцэнарыстам. Аднак літаратары могуць дапамагаць сцэнарыстам сваімі парадамі. Мне здаецца, што лепш за Саюз пісьменнікаў цяпер ніхто не ведае, што самае запатрабаванае і цікавае ў сучаснай літаратуры. Калі б нейкая група ўзяла на сябе гэтую работу — рэкамендаваць нам, напрыклад,

раз на год пэўную колькасць твораў, з гэтага можна было б пачаць. Мы б пачыталі рэзюмэ і выбралі некалькі, якія можна экранізаваць. І такім чынам атрымаўся б нейкі партфель кінастудыі для далейшай работы.

Сяргей ПІРГЕЛЬ:

— Наша задача, каб добрыя творы аказваліся на экране. А як мы гэта назавём — экранізацыя, адаптацыя — не так важна. Некаторыя праекты мёртвыя ўжо на этапе заяўкі, бо ў іх няма нейкага зерня, душы. Хачу зноў вярнуцца да таго, што ў нас ёсць якасная літаратура! Калі Кірыл Халецкі не знайшоў для сябе беларускую кнігу для экранізацыі, значыць, у той дзень ён не дабраўся да сваёй кнігі. Але яна ёсць! Старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Аляксей Карлюкевіч пры нашай сустрэчы падарыў мне некалькі цікавых кніг. Гэта добрая літаратура! Асабліва звярнуў бы вашу ўвагу на Алега Ждана і яго «Мужчынскае каханне». Гэта прыгоды рэпарцёра газеты, які захаваўся ў дзяўчыну. Мне гэты твор нагадаў Даўлатава. Гісторыя вельмі душэўная, але скончылася на самым цікавым месцы. Чаму б не паспрабаваць зрабіць працяг у кіно? З гэтым матэрыялам можна працаваць, бо тут ёсць персанажы. Рэкамендую твор для стварэння на нашым тэлебачанні серыяла пад назвай «Дарагая рэдакцыя». Чаму б не? Колькі прыгод у беларускіх журналістаў! Напрыклад, як маладых спецыялістаў размяркоўваюць, як яны робяць першыя крокі ў прафесіі, дадаць туды лінію кахання, штосьці крышачку крмінальнае. І вось вам цудоўны серыял.

Крыстына МЕЛЬНИКАВА:

— Сёння мы ўсе пытанні, канешне, не вырашым. Важна, што мы нарэшце сустрэліся і нагадалі пра самае важнае. Саюз пісьменнікаў і Саюз кінамастаграфістаў былі створаны нездарма. Аб'яднанні для таго і існуюць, каб людзі разам нешта прыдумвалі і паляпшалі, дзяліліся сваімі думкамі, выпрацоўвалі нейкі алгарытм узаемадзеяння. На мой погляд, у нас яшчэ ёсць праблема пераемнасці пакаленняў. Мне здаецца, што цяпер не хапае яшчэ большай патрымкі маладых і таленавітых спецыялістаў. Ім патрэбны крэдыт даверу, нейкі час на станаўленне, бо без гэтага ніяк. Трэба браць над імі шэфства, дапамагаць, падказваць. Нават калі яны памыляюцца, гэта нармальна. Мяркую, што сённяшні круглы стол абазначыў шэраг праблем. Пераканана, што гэтая сустрэча не апошняя. Пэўныя крокі ўжо робяцца. Аднак нам патрэбны ініцыятыўныя людзі. Мы заўжды гатовы падтрымаць цікавыя пачынанні.

Ірына ПРЫМАК

Фота Кастуся ДРОБАВА

Жаночы дыскурс у сучасных рэаліях

Падарункам Жанчыне і гімнам Любові і Вернасці можна назваць сакавіцкі нумар часопіса «Нёман» за 2024 год. Гэта і прадказальна, паколькі сакавік афарбаваны акварэліміміоз і цюльпанаў, агучаны словамі «ўсё для цябе», ап'яніны пахам вясны. Праўда, я асабіста падумала аб гэтым на трэцім або чацвёртым творы: аб жаночым дні, аб тым, што надыходзіць вясна. Так, дзякуючы часопісу, мне ўдалося прарваць павуцінне будзённых клопатаў, якое засланяла ад мяне святога святочнай пары.

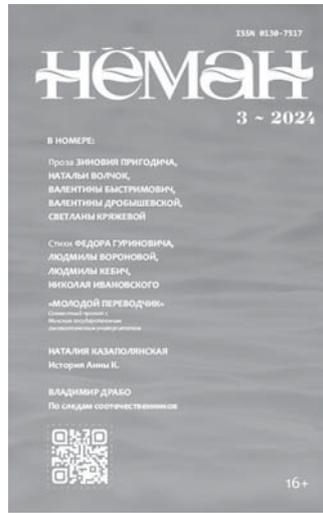
Тэме кахання прысвечаны першы твор нумара — апавесць Зіновія Прыгодзіча «У прадчуванні дажджу...», што па-рыцарску ветліва (як падарунак чытацкам) і адначасова нечакана. Апошняя вярта растлумачыць: у вобразе галоўнага героя-настаўніка, які палае пацучым да замужняй школьнай бібліятэкаркі, шмат ад жаночага псіхалагізму. Так бывае, што ў пары мацней кахае мужчына і пакутуе ад няўвагі сваёй занадта дзёркай абранніцы: «Вот и все ее переживание. Отношения на грани разрыва, а она спит как сурок. Стало окончательно ясно: я для нее совершенно чужой человек. И то, что происходит, — не случайность». Апавесць падаецца ў форме дзённіка галоўнага героя, што ўзмацняе інтанацыі спавадальнасці: «11 августа. Она не позвонила ни в субботу, ни в воскресенье, ни сегодня, в понедельник. Впрочем, я догадывался, что она не позвонит, и тем не менее подсознательно ждал. Все время смотрел на часы, почти не выходя из дома, а на прогулку брал с собой мобильный телефон. Даже в парикмахерской с ним не расставался. Зря ожидал. Что это значит? Было бы наивно думать, что она не понимает,

кахання-запалу, хваравітага пацучыня, якое не прыносіць удзельнікам нічога, акрамя страты энергіі і спакою. «Как же я устал от этих приливов и отливов, этих бесконечных "буду — не буду", "хочу — не хочу"! Сколько они мне испортили крови...» Так, галоўны герой з'яўляецца выяўленнем тыпу антыгероя сучаснасці — мужчыны непастаяннага ў каханні: «Все началось с Нади. Долгих пять лет я прожил между небом и землей, задыхаясь, страдая от неопределенности, неизвестности. Позже эти страдания стали целым проклятием, когда в моей жизни появилась Нинель, с которой я познакомился на курорте в Сочи». Ці ідэальная жонка герая? Яна то адмаўляецца ад палюбоўніка і вяртаецца ў сям'ю, то зноў імчыць насустрач новым рамантычным прыгодам. Апавесць актуальная ў кантэксце сучаснасці, яна пра сучасны адносіны, нармальныя для многіх людзей. І, застаючыся ў парадзіме постмадэрну, пісьменнік не бярэцца папучаць чытача. У адрозненне ад прыкладаў класічнай літаратуры. Пра што нам нагадвае Наталля Казапалянская ў сваім аналізе рамана Л. М. Талстога «Гісторыя Ганны К.».

Адразу падкрэслім, што артыкул з'яўляецца апалогіяй традыцыйных сямейных каштоўнасцей: муж Аляксей Карэнін — галава сям'і — клопаціцца пра сваю «малую царкву» і не дае жонцы разводу не таму, што баіцца страціць у вачах грамадства сваю вагу (на што часта ставяць акцэнт літаратуразнаўцы, звяртаючыся да праблемы публічнасці царкоўнага разводу ў 1870-я гг), а таму, што шкадуе рэпутацыю жонкі, не прынятай светам, і адначасова пакадае ёй шлях вяртання ў сям'ю. Аўтар не спрабуе абараніць Ганну, застаючыся таксама ў парадзіме традыцыйнай хрысціянскай культуры: «Мудрая жонка задаволіць дом свой, а дурная разбурць яго сваімі рукамі». Але і не асуджае няверную, нагадаючы чытачам аб эпіграфі рамана пра апошняю Божую адплату: *Мне отмищение и аз воздам.*

Але ёсць адзін герой, якога не шкадуе Наталля Казапалянская, абвінавачваючы яго ў падзенні і гібелі гераянін. «В романе есть герой, разрушивший жизнь Анны Карениной до такой степени, что она не нашла никакого иного выхода, кроме как броситься под поезд. Этот человек — блестящий офицер, красавец, богач, граф Алексей Вронский. И что более всего удивляет, так это то, что этого слона, а именно — его вины, не замечают многие читатели, даже такие интеллектуалы, как те, которые обсуждали роман в "Изере в бисер"». Видимо, блестящий офицер Вронский так умел пустить пыль в глаза, что вовлек в свой обман не только Анну Каренину, но и многих читателей романа. Недаром автор дал ему фамилию Вронский, созвучную со словом "врать"».

Наталля Казапалянская апелюе да стаўлення самога Талстога да Вронскага, паколькі ў класічных творах рэалізму, да якога належыць раман, заўсёды ёсць альтэрэга пісьменніка, у дадзеным выпадку іх тры: Левін, Долі і бацька Кіці князь Шчарбацкі. І ўсе яны выступаюць супраць Вронскага, заўважаючы ў ім першапачатковы эгаізм, фальш і крывадушнасць. Схільнасць гуляць з людзьмі як з цацкамі: «Я вижу человека, который имеет намерения серьезные, это Левин; и вижу перепела,

как этот целкопер, которому только повеселиться». Чым скончылася гэтая «пацешная прыгода» Вронскага, чытачы ведаюць. Сярод эстэтычных характарыстык артыкула хацелася б адзначыць узнаўленне аўтарскай пазіцыі, аналіз ідэйна-вобразнай сістэмы твора (праз дэталі, вобраз, сімвал, стыльвыя рысы маўлення персанажаў і інш.). Багаце і разгорнутасць цытат з рамана тут не толькі дарэчы і выконвае функцыю пацвярджэння палажэнняў аўтара артыкула, але і дае эстэтычную асалоду сённяшняму чытачу, стомленаму ад штодзённага стылю сучасных аўтараў, дзе ўсё апісана вядома, а таму надакучыла і стаміла. Так выходзіць з супермаркета і забягаеш у храм, каб вырвацца з руціны клаталівага быцця. Матэрыялы артыкула Н. Казапалянскай я б раіла апублікаваць у вучэбна-метадычных часопісах, паколькі яны маюць і метадычны каштоўнасць і могуць быць скарыстаны выкладчыкамі вышэйшай школы пры вывучэнні творчасці Л. М. Талстога.

Жаночы дыскурс у сучасных рэаліях адлюстраваны ў цыкле апавяданняў «Восем панядзелкаў» Алы Страшынскай. Перад чытачом праходзіць гераяні розных лёсаў, якія збіраюцца пасля работы ў сацыяльным цэнтры пад назвай «Цёплы дом» на курс самапазнання. «Пазнай самога сябе» — гэты напіс на дэльфійскім аракуле становіцца лейтматывам цыкла.

Наталля Валчок у апавесці «У жыцця на далоні» расказвае пра адно дзяржаўства ўрача-акушэра Ірыны Паўлаўны Кавалёвай, якая здолела сумясціць у сабе верную жонку (не падаючыся на спакусу нават самых умелых лавеласаў-калег) і прафесіянала, майстра сваёй справы — наймацнейшага жаночага хірурга, якому ўласцівы, як і належыць ідэальнаму лекару, гуманістычны, эмпатычныя якасці: халодны розум і гарачае сэрца. Адлюстроўваючы будні (дзяжурствы, цяжка выпадкі, побыт ардынатарскай) радзімнага дома, аўтар уводзіць ідэйна-сімвалічную вобразнасць, якая падкрэслівае думку, што спраўдзіны ўрач — заўсёды ад Бога: малебны пакой, ікона Божай Маці, позіркамі з якой нярэдка абмяняецца Ірына Паўлаўна, свечкі, якія яна ставіць за парадзіх і іх дзетка, народжаных і тых, якія так і не ўбачылі свет. Апавесць будзе карыстацца папулярнасцю сярод чытачак, якія здоліцца ацаніць якасную мастацкую жаночую літаратуру не «на адну гадзіну».

Светлыя гісторыі няпростых жаночых лёсаў у перадаванні і трагічныя ваенны час апісвае ў цыкле апавяданняў з жыццядвардальнай назвай «Жаночае шчасце бывае...» Валіяціна Быстрымовіч.

Шукшынскай мудрасцю вясковай прастаты вее ад лёсаў Ганны, Праскоўкі, цёткі Марфы і іншых, якія захавалі на цяплым сямейнага ачага нягледзячы на вы-прабаванні і гаротныя падзеі.

Апавяданні на сімвалі сусветнай Акультуры — лебядзінае возера (лебядзіна вернасць, лебядзінае каханне, балет П. Чайкоўскага) і міф пра Адыею і верную Пенелопу — упрыгожаны гісторыі каханя ў апавяданнях «Лебядзінае возера» Валіяціны Драбшэўскай і «Вяртанне Адыею і іншыя падзеі на вуліцы Волаха» Святланы Кражавай.

Якая ж вясна без паху міміоз і цюльпанаў? Свежасцю вобразаў і фарбамі жыцця пералаваюцца лірычныя мелодыі Людмілы Воранавай. Яе лірычная гераяні жмурыцца ад сонца і гатова абняць увесь свет, таму што, калі ў сэрцы жыве каханне, то з ім пасялюцца і надзея, і бясконца радасць:

Когда твое утро наполнится светом, взойдет в перламутровой чаше рассвета прекрасный цветок с розовой каймой, то солнце встает над моею страной.

(«В игре беспрестанной»)

У любові да роднай Беларусі, горада Гродна прызнаецца ў вершах Людміла Кебіч:

Я с рождения с родной любовью Радуясь, страдаю и терплю... Для меня — пусть даже хлеб с мякиною...

Край не брошу свой, его люблю...

(«Беларуси»)

Лірычны герой Мікалая Яноўскага «У чаканні вясны...» сядзіць каля печы і марыць перакачаць халады.

У лютую арктычную сцюжу на сустрэчу з беларускімі героямі — удзельнікамі экспедыцый, сярод якіх знамацімы сваім падвігам навукоўцаў сям'я Таццяны і Васіля Прончышчавых, запрашае ў сваім нарысе «Па слядах суайчыннікаў» акадэмік Арктычнай грамадскай акадэміі навук (Санкт-Пецярбург), ганаровы палярнік Расійскай Федэрацыі, удзельнік і кіраўнік больш як 30 арктычных і антарктычных экспедыцый, які ўпершыню ў гісторыі ў аўтаномным рэжыме дасягнуў Паўднёвага полюса планеты на механічным транспартным сродку, ураджэнец Віцебшчыны Уладзімір Драбо.

Чаровай перамогай у перакладчыцкім марафоне можна лічыць якасны пераклад апавядання Навума Гальпяровіча «Сіроціна» студэнткі Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта Ульяны Жыгалькі.

Завяршае нумар рэцэнзія Анатоля Экава на кнігу Змітрака Марозава «Радзіма, радзіна, рабіна мая».

Так разам з «Нёманам» чытач уваходзіць у вясну з цютчэйскім прыпевам: «Весна ідэ, весна ідэ — и тихих тёплых майских дней — уминой светлыя хоровод толпится весело за ней...»

Таццяна СІДАРАВА

что обидела меня, — все прекрасно видела по выражению лица. Однако не сделала ни малейшего шага навстречу. Ко всему, что произошло между нами, отнеслась совершенно спокойно, даже равнодушно. И это еще раз доказывает, что у нее нет ко мне никаких чувств». Гэты запіс цалкам мог бы адпавядаць жаночаму ўспрыманню адносіны. Падобныя разважанні, праўда, можна было б прыняць за сведчанне ўніверсальнасці каханя, у якім «няма ні мужчынскага роду, ні жаночага», а ўсе разам адзіныя — у сакральным яго разуменні. Праўда, святая канатацыя можа быць тут прыменена з нацяжкай, паколькі каханая нашага настаўніка замужам, і, мяркуючы па яе конкурснам эсе, сям'ю знешне можна назваць шчаслівай. А таму тое, што паміж імі адбываецца, па сакральным слоўніку называецца пералабам, блудам. Не вытрымліваючы аксіялагічнай зададзенасці на раскрыццё каханя як моцнага ўніверсальнага пацучыня, як таемства яднання дзвюх асоб, аўтар фіксуе разнавіднасць

¹ Вельмі каштоўнага заўвага, паколькі ў падобных перадачах частаком збіраюцца людзі не пацучы аўтара (а ўжо такія пісьменнікі, як Іогаля, Дастаеўскі ці Талстой самі свае тэксты каментавалі і не раз, і часта сутыкаюцца з тым, што галоўная пераходка для даследчыка — гэта аўтар, а калі ён яшчэ і жывы, то — вяды), а прадэманстраваць свой інтэлектуальны ўзровень, паказваючы і эфектна абгрунтаваць сваё разуменне тэксту. — Т. С.

Пра іншы бок кахання

На пачатку красавіка ў Выдавецкім доме «Звязда» пабачыла свет кніга Людмілы Кебіч «Неба ў дыямантах». Знаходзячыся на пасадзе старшын Прадзенскага аддзялення СПБ, Людміла Кебіч шмат працуе для развіцця нацыянальнай літаратуры, але не забывае і пра ўласную творчасць. Яе вершы перакладліся на рускую, украінскую, азербайджанскую, літоўскую і польскую мовы. І вось зборнік прозы.

Акрамя васьмі апавяданняў («Манька», «Булачка», «Неба ў дыямантах», «Эпідэмія грыпу», «Яблыня» «Дзень першага снегу», «Рабінавая ноч», «Фройншафт на брудэршафт») у кнігу таксама ўвайшла аповесць «Сама, сама, сама, сама, сама, або Сакрэт сямейнага няшчасця», якая падсумавала настрой і мараль папярэдніх твораў. У анатацы выданню чытаем: «Тэматычна ўсе творы розныя. Гэта і рэальныя гісторыі, і прыгоды, і глыбокія расчараванні, і роздумы пра з'явы жыцця, і няспраджаныя мары пра сапраўднае каханне». З гэтымі словамі можна пагадзіцца толькі часткова. З агульнай рамантычна-жыццёвай драмы выбіваюцца творы «Булачка» і «Яблыня». У першым апавяданні ідзе размова пра маленькую дзяўчынку Настаску Солад, з якой здзекаваліся аднакласнікі за яе цікавае прозвішча. Матуля спрабавала супакоіць дачку знаёмымі ўсім словам, што «не прозвішча ўпрыгожвае чалавека, а добрыя ўчынкi». Дзяўчынка скептычна паставілася да матуліных папаванняў, аднак слава і добрыя дзеянні літаральна зваліліся на школьніцу зусім нечакана. Настаска трапіла ў цяжку, нават небяспечную для жыцця сітуацыю, але змагла захаваць пачуццё годнасці.

Галоўным героем апавядання «Яблыня» стаў звычайны школьнік Віцька. Ён вельмі любіў самалёты і марыў стаць лётчыкам, як яго дзядзька Іван. Але адно здарэнне перакрэсліла ўсе планы і жаданні падлетка. Віця пасталеў і стаў паважаным настаўнікам Віктарам Александравічам. Цяжкі жыццёвы шлях не зрабіў мужчыну злым і недаверлівым. А сакрэт яго добрабычлівасці і стойкасці

хаваецца ў звычайным каханні і яблыневым садзе, які з юнацтва дарыў яму спакой і ціхае шчасце.

Астатнія творы напрумаю ці ўскосна звязаны з тэмай кахання, якое ўсе хочучы знайсці на цэлае жыццё, але вельмі рэдка такое атрымліваецца. Апавяданні можна падзяліць на тыя, што заканчваюцца хэпі-эндам, і тыя, што пакідаюць горкі прысмак. Сумных твораў больш, але яны дапамагаюць задумацца пра такія важныя рэчы, як павага і любоў да сабе, чалавечая годнасць, цана кахання, калі не любіць, а церпяць.

Першая гісторыя, з якой пачынаецца зборнік, называецца «Манька» і расказвае пра дзюх сябровак Антаніну і Марысю, якія адначасова трапілі ў анкалагічны цэнтр. Здаецца, не вельмі добрыя абставіны для шчырых і цёлых гутарак, аднак жанчыны знаходзяць хвілінкі, каб успомніць мінулае. Больш расказвае Марыся. Яе цяжкае, галоднае дзяцінства зрабіла яе стойкай і вясёлай жанчынай, якая на ўсе жыццёвыя праблемы глядзіць з аптымізмам. Як каза сама герайна: «Я, каб не гумар, даўно б у магіле была. На адным аптымізме ўсю дарогу

і еду». Яе сяброўка Антаніна іншая. Спакойная жанчына, у якой, здаецца, усё ў жыцці добра: і дзеткі цудоўныя, і ўнукі, і муж кахае. Але гэта толькі ідэалізаваная карцінка для іншых, за якой хаваюцца боль, страх і адзінота...

Працягвае тэму цяжкіх разважанняў апавяданне «Эпідэмія грыпу», дзе галоўнымі героямі з'яўляюцца Аксана, яе сын Мікіта і муж Сяргей — на першы погляд, звычайная сям'я. Але на самай справе назваць сям'ёй тут можна толькі маці і сына, бо бацька ўжо даўно не цікавіцца хатнімі справамі, здароўем блізкіх і іх праблемамі. Аксана цягне на сабе быт, але Мікіта, які стаў разважным мужчынам, пераконвае маці кінуць бацьку, які ўжо даўно яе не кахае, і знайсці іншага. Жанчына амаль згаджаецца, аднак у выніку зноў прымае рашэнне прыкладаць усе намаганні, каб у сям'і ўсё наладзілася. Аўтар адлюстроўвае пачуцці герояў і паказвае сапраўдную карціну такіх адносін, дзе жанчына заўсёды безвынікова будзе імкнуцца вярнуць мінулае.

Талюўная герайна апавядання «Рабінавая ноч» Даша таксама намагалася звярнуць увагу на свае пачуцці аднаго працы доктара Паўла Алексшына. Яна стала яго прайвай рукой, але мужчына жыў толькі гісторыямі сваіх пацыентаў. Даша і Павел сустрэліся праз 10 гадоў, калі ў абодвух было ўжо зусім іншае жыццё. Яны сталі чужымі людзьмі, і ў мужчыны прамільгнула думка: «А магло быць усё па-іншаму...»

«Шчаслівая» частка зборніка складаецца з апавяданняў «Неба ў дыямантах», «Дзень першага снегу» і «Фройншафт на брудэршафт». Гісторыя, назва якой супадае з назвай зборніка, таксама расказвае пра жанчыну, чый шлюб нельга назваць шчаслівым. У яе мужа ёсць каханка з прыгожым імем Земфіра, аднак ён ніяк не можа адважыцца і назаўжды сысці да яе. Чамусьці мужу-зрадніку важна захоўваць гэты ўжо нікому не патрэбны шлюб. Ды галоўнае герайна вырашыла: пакутаваць яна не збіраецца, таму пайшла сустракаць Новы год да дачкі. Там яна сустрэлася з прыемнай маладой парай Алькай і Алесем, якія зноў вярнулі яе ў дзяцінства і падарылі

салодкія імгненні радасці і свабоды. Мінулае яшчэ аддае глухім болям унутры, але Кацярына ведае, што наперадзе — толькі лепшае.

Апавяданне «Фройншафт на брудэршафт» — пра адзінокую жанчыну Паліну Янаўну. Лёс знаёміць яе з цікавым доктарам Сяргеем Васільевічам. Гэта гісторыя пра каханне, якое можа зваліцца зусім раптоўна, але яго вельмі чакаеш.

Наступная гісторыя «Дзень першага снегу» адкрывае чытачам свет музычнага каледжа, куды наступілі Святаля і Марына. Зусім розныя па характары, яны хутка знайшлі агульныя тэмы і пасябравалі. Разам хадзілі на заняткі, у сталовую, разам апынуліся ў будаградзе. З-за сваёй прыроднай гарэзліваасці дзяўчынкі вырашылі пажартаваць і тэлефанавалі на розныя нумары, каб знайсці незнаёмага Андрэя. Андрэя яны знайшлі і нават дамовіліся аб сустрацы на дзень, «калі выпадае першы снег і не будзе раставаць». А чым скончыўся дзівочы жарт, можна даведацца, прачытаўшы гісторыю да канца.

Аповесць «Сама, сама, сама, сама, або Сакрэт сямейнага няшчасця» пра трох жанчын: Алену, Мілану і Ірму. Усе яны нешчаслівыя ў шлюбе, нягледзячы на кар'ерныя поспехі, талент і прыгажосць. Кожная з сябровак спрабуе захаваць шлюб. Для гэтага яны гатовы цярэць холад, адзіноту, гвалт і боль, але нічога не дапамагае. У выніку выбіраюць розныя жыццёвыя шляхі, але аўтар дае надзею, што цяпер жанчыны будуць выбіраць сябе і сваё шчасце, а не гора і пакуты.

У зборніку Людміла Кебіч узяла важныя праблемы, актуальныя для грамадства: шлюб дзеля шлюбу і гвалт у сям'і, які чамусьці здаецца нормай. Па апавяданнях не зразумела, ці падтрымлівае пісьменніца думку, што жанчыны павінны цярэць абразы, зневажанне і гвалт дзеля захавання ілюзорнага сямейнага шчасця. Але яе герайні сваім прыкладам паказваюць сур'ёзныя загані грамадства, над выпраўленнем якіх чалавецтву працаваць яшчэ доўгі час.

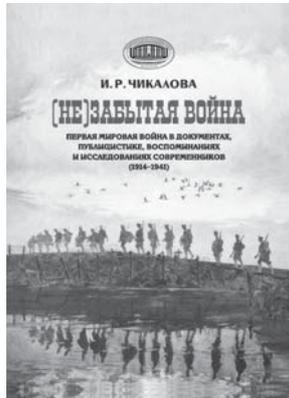
Лізавета КРУПНЯНЬКОВА

Публіцыстычны твар Першай сусветнай...

У «Беларускай навуцы» выйшла даследаванне, прысвечанае згадкам пра Першую сусветную вайну 1914—1918 гг. у документах, публіцыстыцы, успамінах сучаснікаў. У тых матэрыялах, публікацыях, кнігах, якія датаваны 1914—1941 гадамі.

Першая сусветная вайна паўстае праз прызму ацэнак і ўспрымання падзей, з ёю звязаных, яе відавочцамі. Вайна паказана як аб'ект пільнага вывучэння цывільнымі і вайсковымі спецыялістамі. Ваенныя і міжваенныя гады з'явіліся найважнейшым этапам абнародавання розных крыніц, якія заслужваюць уключэння ў сучасныя навуковыя разгляд. Дзякуючы працы Ірыны Чыкалавай («Не)забытая вайна: Першая мировая вайна в документах, публицистике, воспоминаниях и исследованиях современников (1914—1941)» можна рэканструяваць многія падзеі, болей вобразна і праўдзіва ўявіць і Першую сусветную, і асоб, якія камандавалі войскамі Расіі і Германіі, іншых краін, якія ўдзельнічалі ў гэтай вайне, а таксама асоб, якія кіравалі дзяржавамі, узначальвалі ўрады і асобныя міністэрствы.

«Работа па асэнсаванні феномена Першай сусветнай, ці Вялікай, вайны ва ўсіх уцягнутых у яе краінах, у тым ліку і ў Расіі, пачалася яшчэ да таго часу, як замоўклі гарматы, — піша аўтар кнігі. — Адрэз пасле яе пачатку ход баявых дзеянняў, хістанні палітычных настрояў, змены эканамічнага становішча, нарастанне сацыяльных праблем — усё, што ў той ці іншай ступені мела адносіны да вайны ці было звязана з ёю, знаходзіла адлюстраванне на старонках газет і часопісаў. Усе яны, не кажучы пра спецыяльныя выданні, былі перапоўнены звесткамі пра вайну: перыядычны друк быў самай першай і аператыўнай крыніцай інфармацыі. І ўжо ў час вайны былі ажыццёўлены першыя спробы сістэматызацыі надрукаваных матэрыялаў. Прыклад гэтаму падала газета «Новое время». Яе рэдакцыя, адзначаўшы, што «сучасныя газеты ўтрымліваюць

надзвычай вялікую колькасць каштоўнага гістарычнага матэрыялу», які можа згубіцца ў велізарным газетным масіве, выдала прадметны паказальнік артыкулаў і матэрыялаў, размешчаных на яе старонках з 1 ліпеня 1914 года Грамадска-палітычныя часопісы «Вестник Европы», «Русское богатство» («Современные записки», «Современность», «Русские записки»), «Русская мысль», «Мир Божий» («Современный мир»), «Исторический вестник»

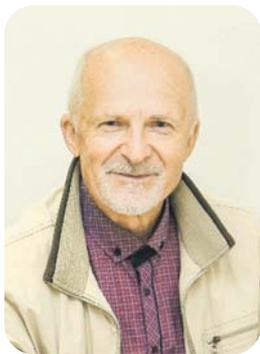
і іншыя ў апошніх нумарах кожнага года інфармавалі аб усіх надрукаваных матэрыялах». Рознымі рэдакцыямі друкаваліся зборнікі дакументаў, законаў, маніфестаў, якія былі прынятыя з нагоды вайны. Пачалі выходзіць таксама зборнікі дыпламатычных дакументаў, так ці іначай звязаных з тэмай вайны. Да чытача прыйшлі так званыя «каляровыя кнігі», прысвечаныя міжнароднай праблематыцы. Бакі спрабавалі абвінавачваць адзін аднаго ў развязванні Першай сусветнай... У Расіі выйшла «Аранжавая кніга», у Вялікабрытаніі — «Белая кніга», у Францыі — «Жоўтая кніга», у Сербіі — «Сіняя кніга», у Бельгіі — «Шэрая кніга», у Італіі — «Зялёная кніга», у Германіі — «Белая кніга», у Аўстра-Венгрыі — «Чырвоная кніга». Што да замежных «каляровых кніг», то яны аператыўна былі перакладзены і выданыя і ў Расіі. Пасля завяршэння Вялікай вайны друкаваліся ўспаміны, мемуары расійскіх палітыкаў, военачальнікаў і дыпламатаў — М. Радзянкі, П. Мілюкова, В. Шульгіна, А. Керэнскага, А. Дзянікіна, А. Лукомскага і многіх іншых. Кнігамі выходзілі

ўспаміны простых удзельнікаў вайны, іх лісты з фронту. У перакладзе на рускую мову пабачылі свет працы замежных палітыкаў і военачальнікаў.

Аўтар кнігі, якая прысвечана агляду бязмежнай прасторы літаратуры пра Першую сусветную, звяртае ўвагу на мастацкую літаратуру, якая па-свойму адкрывае гістарычныя падзеі, паказвае чалавека ў кантэксце розных з'яў і падзей. Пра Вялікую вайну — і творы класіка беларускай літаратуры Максіма Гарэцкага (апавяданні «На этапе», «Рускі», «Літоўскі хутарок», «Генерал» і іншыя), і раманы вялікіх рускіх пісьменнікаў Аляксея Талстога, Міхаіла Шалахава, Канстанціна Федзіна...

Даследаванне Ірыны Чыкалавай, якое пабачыла свет да 110-годдзя з пачатку Першай сусветнай, несумненна, — актуальная і патрэбная праца, з якой не лішнім будзе пазнаёміцца не толькі гісторыкам, але і сучасным палітолагам і публіцыстам.

Набыць кнігу можна ў кнігарнях ААТ «Белкніга» і ў кнігарні «Акадэмікніга» у Мінску па адрасе: праспект Незалежнасці, 72. Мікола БЕРЛЕЖ

Фёдар ГУРЫНОВІЧ

Вялікдзень

Не я б'ю, вярба б'е.
За тыдзень — Вялікдзень!

Ах, памяць, крынічкай гаючай
Лячы нашы душы, лячы...
Бабуля зусім небаюча
Вярбінкаю б'е на плячы.

Каб рос працавітым, вялікім,
Каб верыў вадзе і траве,
На вербнай нядзельцы галінку
Яна асвяціла ў царкве.

І я тую цэркаўку помню,
Хоць меў усяго тры гады.
Як велічна ў сонечных промнях
Ззяў купал яе залаты!

А потым бульдозер пад'ехаў,
І, мусіць, за п'яны барыш

Няголены д'ябал са смехам
Накінуў вярхоўку на крыж.

Драўляныя сцены раструшчыў
І вылез з кабіны: — Хан-на!
Але, ліхадзей невідушчы,
І сам неўзабаве сканаў.

Не знаю, хто быў гэты злыдзень.
А ўбачу катах на вярбе,
І зноўку за тыдзень — Вялікдзень
Бабуля галінкаю б'е.

Каб быў, як зямелька, багатым,
Руплівым, нібыта пчала...
Бабулька, якія мы страты
Панеслі! Каб знаць ты магла.

Не толькі царкоўныя дзверы,
Не толькі іконы й крыжы —
І сутнасць, і шчырасць, і веру
Зламалі ў нас, што ні кажы.

А сёння стаім на каленях:
Не дай нам прапасці, Гасподзь,
Пачуй нашы просьбы-маленні,
Наведай нас, хоць мімаходзь.

Бабуля, дарогай святою
Вярніся і розгай з куста
Хваішчы што ёсць моцы за тое,
Што веру згубілі ў Хрыста.

Прыйдзі, зацяплі нашы свечкі.
Мацней твая вера за смерць.
Прыйдзі і чырвоным яечкам
Няўдзячных нашчадкаў прывець.

Бабуля Марыя, ты прыйдзеш,
Як часта прыходзіла ў снах.
І ўспомню я: сонца, Вялікдзень,
Чырвоныя яйкі, вясна.

Вяскоўцы ікону пранеслі.
Святочна і радасна спрэс...
У душах, Хрыстос, уваскрэсні,
Як ты ўжо аднойчы ўваскрэс.

Бабуля Мар'я

За кроснамі сядзіць, як за раялем,
Бабуля Мар'я; і чароўны ўзор
Яе хвалюе, мучыць, акрыляе,
Узносіць у фантазіі да зор.

І вось ніты нацягнуты,
як стрункі, —
Чырвоныя і белыя, што снег.
І ўжо яна выкладвае карункі,
Якія, пэўна, выглядела ў сне.

Гадоў бабулі крышачку за сорак,
Ва ўзор майстрыха ўкладвае душу.
Яна купіла ўчора мне сцізорык,
І я ёй ізэўкі ў кошыку наішу.

Бабуля гладзіць чубчык мой упарты:
Бо першы я ў яе, любімы ўнук.
Праз два гады я сяду ўжо за парту.
А бёра глуха ляскае: грук-грук!

І весела ў чаўнок нырае ізэўка.
Няма калі бабулі адпачыць.
Стаіць у хаце кіславата-цэрккі
Пах выработных толькі што аўчын.

І слізае чаўнок, як апантаны,
І выноць чэрці вусцішкіна ў трубе.
Ну, а дзядуля ў нас адукаваны:
Чытае ён газету ў нос сабе.

На панажы, нібыта на педалі,
Бабуля наіскае — кветкі тчэ;
Яна як быццам грае на раялі,
І музыка з-пад рук яе цячэ.

Планета дзяцінства

Як сум невыказны ў куток нас зацісне,
Ці здушыць за горла мана альбо зло,
Вяртаемся мы на планету дзяцінства,
Дзе ўтульна пад матчыным
крыллем было.

Былі там высокія самыя дрэвы,
Цвілі там вясною цнатліва сады,
Там казка ўпляталася ў сон наш
нядрэмна.
Як хочацца часам вярнуцца туды!

Там ззяла вясёлка ў праменні агністым
І коцікі лаічыліся на вярбе.
Планета дзяцінства,
планета дзяцінства,
Здароўя і шчасця, і ўдачы табе!

Хай ветлае сонейка свеціць нязменна,
Паміргваюць лямпачкі, як светлякі.
Няхай падрастае надзейная змена,
Якой задаволены будуць бацькі.

Няхай у заўсёдным жывуць
трыадзінастве
І явай чароўнай з'яўляюцца зноў
На слаўнай, чудоўнай планеце дзяцінства
Надзея і вера, і ваша любоў.

Хай шчоўкаюць весела веснія птахі,
Хай людзі жывуць на Зямлі, як сябры.
Хай ясніцца мірнае неба над дахам,
Дзятва хай смяецца ў зялёным двары.

Няхай дабрыня нас
і шчырасць атуляць,
Бо рокат ракетны даўно ўсім абрыд.
І ўвесь белы свет наш,
і ўвесь дабрабыт
Дзіцячай слязінкі адной не каштуюць.

Настасся НАРЭЙКА

Студзеньскі дзённік

23.01.

Калі сэрца баліць, значыць, сэрца жывое.
І спакою не будзе, не будзе спакою.
І не будзе збавення ад ціхага болю,
Што змаўкае падчас і не знікне ніколі.

Гэта сэрца забыла,
што можна не рвацца,
Што магчыма кахаць
і жывым заставацца,
Што магчыма за ішчасце плаціць
не бядою,
А слязамі адно — срэбразвоннай вадою.

Я за сэрца тваё ўсё аддаць
не гатова,
Хіба толькі маё неспакойнае слова,
Тое слова, што вершам самотным
ліецца,
Тое слова, якое памерла, здаецца.

Ды жывое яно. Слова — ішчасце аснова,
Слова — казка, маланка,
«бывай» і адмова,
Слова — вера, туга і асенняе скерца,
Слова — крок завярышальнае.
Адзін застаецца.

Слова — горыч, палын, што на вуснах
згарае,
Слова — ішчасце паэта, дарога да раю.
Адам гэтае слова. Што мне застаецца?
Ты не ўзяў у свой час незагойнае сэрца.

Ты не ўзяў. І яно развучылася верыць.
І, як гром, непад'ёмныя бразнулі дзверы.
Забірай. І няхай ішчадавання
не будзе.

Мы адны. Мы — самотныя,
сумныя людзі.

24.01.

Калі не ўратуюць класічныя словы,
Пішы на палях — свае.
Паперу яны прадзяруць да асновы
І створаць нанова яе.

І тэксту старога сівая павута
Распунціца — перавяжы!
О, не! І радкоў незямная пакута
Ліне са збалелай душы.

І новае слова праступіць узорам,
Нібыта на ішкле. Бо зіма.
Мы нашых памылак ужо не паўторым.
Былі? Адбылі. І няма.

І слова адзіна маім застанецца.
Не бойся. Цябе не кране.
У кнігу яго запішу, як у сэрца.
І больш ты не ўбачыш мяне.

Спакою твайго не крану аніколі.
Ні словам, ні зукам — нічым.
Стагоддзямі ж кнігі жывуць у няволі...
Мы ў ёй неадольна маўчым.

Я кнігаю стану на пыльнай паліцы.
І вершы — як попел і дым.
Я імі аднымі і буду маліцца
За радасць у сэрцы тваім.

25.01.

Напішы мне адзіную праўду на свеце.
І якой ні была б, я спакойна прыму.
Недзе б'еца ў акно заішла веце,
І так холадна... Холадна! Сэрцу майму.

Напішы мне, як ёсць. Не ішчадуі.
Адступіся.
Не змякчай ані слова, мана — не для нас.
Недзе неба замерзла ў загадкавай высі.
Зледзянеў да нутра наш разбураны час.

Напішы. Я пра літасць прасіць
не пасмею.
Гэта холад зімы запалоніў душу.
А пра ішчасце яднання, вясну і надзею
Я аднойчы сама новы верш напішу.

Дэбют

Мацвей ЛІШЫН

* * *

У ішэрай поўсці дзён зімовых,
Дзе дождж без перапынку лье,
Ніводнай «казачнай» умовы:
Нічога тут не існуе.

Адзін ратунак —
вусны, вочы,
Твой водар і яшчэ вясна,
Якая нам насустрач крочыць...
Яднае нас яна адна.

* * *

Дзе ў небе тысячы агнёў,
Там і твае зялёныя вочы...
За мной ішходзіцца зноў і зноў,
Нібы пугач з галінкі, сочаць.

А кожны ранак для мяне,
Як тыя на вясне пралескі...

І думак хвалі ў галаве...
Пакой... і кавы водар рэзкі.

* * *

Мая зіма, сны давідна,
Без храбусцення снегу.
І дзень тады прайшоў дарма,
Ляціць кудысь з разбегу,

Як чалавек, што праз гады
Не здольны сам прагнуцца,
Змяняе вёскі, гарады...
Але куды памкнуцца?

* * *

Мой «апошні» аўтобус спазніўся,
Крочу ў попеле ішэрай імглы.
Дзякуй Богу, што сам не згубіўся...
Горад раницай нейкі малы.

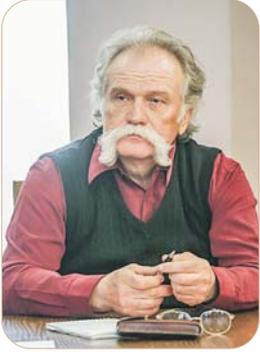
Горад раницай сонны, пануры.
Мільгаціць ні аб чым святлафор.
Адчуваю сябе бы без скуры...
Сапраўды, я даўно паміж зор.

Сон

Ішоў навобмацак у цемру.
Дамы, над імі крумкачы.
Ізноў то веру, то не веру...
Душа навыварат, крычыць.

Кладуся роўна на падлогу.
На небе тысячы вачэй.
Не прыйдуць мне на дапамогу —
І енк гучыць. Цішэй, грамчэй...

Не здольны болей усміхацца,
Але мая ладдзя плыве.
Прачнуўся. Ранак. Зноў збірацца
Туды, дзе сонейка жыве.

Віктар ПРАЎДЗІН

**Дваццаць дзевятага красавіка
Аўторак (трохі больш за поўнач)**

Доўга прымірваліся арыштанты да новых абставін, ды ў нейкі момант усё ж пачалі перакідавацца, на першы пагляд, быццам бы пустымі выразамі. Каб распачаць гаворку, у кожнага само па сабе ўзнікала пытанне: «За што?» Адказ гучаў стрыманы: «Ні за што... Людзі абгаварылі...» Далей — больш. Патроху амаль усё разгаварыліся, і той, хто назваўся Вярцінскім, смела сказаў: «Шяпер данос і нагавор — зброя дзісенскіх уладароў!» Пасля гэтых слоў сядзелы зноў надоўга замаўчалі, відэочына, спужаліся смеласці гэтага чалавека, у постаці якога, і асабліва ў голасе, чуліся смеласць, самавітасць, упэўненасць.

Нечакана загаварыў чалавек, што некалькі гадзін моўчкі сядзеў каля сцяны, абхапіўшы галаву далонямі, і нешта незразумелае мармытаў сабе пад нос.

— Да людскіх нагавораў мы з жонкай прывыклі... — прамовіў ён і абвёў прысутных нейкімі, як змысленымі, белаватымі зрэнкамі. Спінніў позірк на адзіным квадратным акенцы пад столлю, у якім бачыўся маленькі кавалак неба. — Божа, памажы!.. — адчайна выкрыкнуў чалавек. — Нас з жонкай абвінавацілі, быццам нашы сыны-афіцэры ваююць на баку белагвардзейцаў!.. Ці ж можна ў гэткае паверыць, калі ў нас ніколі не было сыноў?! Змоладу мы хацелі, мы вельмі хацелі, каб у нас сыны былі!.. Ды Бог не даў!.. Арыштвалі, абвінавацілі, і ніхто слухаць не хоча, стаяць на сваім: «У Чуро сыны ёсць, і яны — белагвардзейцы!» Дзе шукаць праўду?.. Мяркую, нас у кучу сабралі і, пэўна, у Віцебск павязуць?.. Спадзяюся, там змогуць ва ўсім разабрацца!..

Бацюшка Канстанцін толькі ўзняўся, каб падыйсці да Чуро і паспрабаваць супакоіць, ды ў гэты момант у калідоры гучна затупалі, хтосьці грукнуў у дзверы каваным ботам, пэўна, каб разбудзіць сядзельцаў. Нервова скрытантуў у замку ключ, пагрэзліва рышнулі дзверы, і ў камеру ўваліліся некалькі чалавек.

Сярод іх быў начальнік турмы Юргас, намеснік начальніка міліцыі Баброўскі, які назваў сябе і важна абазначыў пасаду. Ён выцягнуў з кішэні напалам складзеную запіску, разгарнуў, строга аб'явіў:

— Жданаў, Сакалоў, Корсак, Чуро, Вярцінскі, Лазараў і Завадскі — на выхад... — Лазараў і Завадскі ў іншых камерах, — удакладніў Юргас.

— Каго назваў, выводзім на вуліцу, Лазарава і Завадскага таксама трэба даставіць!..

— Нас пераводзяць у Віцебск?.. — збіраючы свае рэчы, запытаўся Чуро і шыцер рукавом заплаканыя вочы.

— Так, у Віцебск... Рэчы свае не бярыце, — незадаволена буркнуў Баброўскі, дадаў: — Заўтра давядзец!..

— Ніколі гэткага не было, каб назаўтра рэчы прывозілі!.. — насцярожыўся Вярцінскі. — Мы і самі!..

— Загана выхадзіць, значыць, выходзім!.. — злосна штурхнуў Вярцінскага незнаёмы чалавек, апрануты напалом.

Непераможны злом¹

Раман. Частка 2.

Урывак

ў вайсковае, і густа выляяўся матам. Камера імгненна напоўнілася сівушным перагарам, а ён ужо штурхаў усіх, хто трапіў пад руку, на выхад, да дзвярэй.

— Мяне не называлі! — напятая выкрыкнуў аптэкар Нэйштаг.

— І мяне таксама, — схваўся далей, у самы куток камеры, Гайлевіч.

— І я не названы!.. — у адзін голас ускрыкнулі Мікуцкія, Аколаў і бухгалтар Кулерман.

— Хорэ апрануцца можна? — запытаўся Корсак. Ён усё зразумеў і моўчкі пачаў раздаваць свае рэчы тым, хто заставаўся ў камеры.

— Апрагнуцца можаце, — паблажліва дазволіў Баброўскі. Памаўчаў, дадаў: — На гэта ў вас тры хвіліны!..

— Ніякага парадку ў турме!.. — пагардліва вышукваючы, каму б яшчэ падацца кухталёў, ускрыкнуў той жа невяржы, наблізіўся да Юргаса, зладна прасіпеў: — З першага мая тут будзе ўстаноўлены жалезны парадак!..

— Валынец, Стэфан, ты на што намякаеш? — перапытаў Юргас і выставіў рукі, каб п'яны не набліжаўся і не дыхаў на яго перагарам.

— Хутка даведаешся, — праз тлустыя вусны з прыліплым да іх хлебнымі крошчэнкамі, а можа, і што іншае зачэпалася за куткі рота, прасіпеў Валынец, хістануўся, мо і паваліцца, ды Баброўскі падтрымаў.

— Ідзі, чакай на вуліцы, — Баброўскі падштурхнуў памочніка да дзвярэй, на арыштантаў прыкрыкнуў: — Хутчэй апранайцеся, і выходзім!..

Па тым, як Баброўскі з канваірамі ўваліліся ў камеру, па разбэшчаных паводзінах п'янага Валынца іерэй імгненна зразумеў, да чаго трэба рыхтавацца. І ўсё ж надзея заставалася: магчыма, іх насамрэч павязуць у Віцебск!.. Яго першага пад аховай вывелі на вуліцу.

Сырая слотная ноч цяжкім духлівым смогам бы праглынула бацюшку Канстанціна, як толькі і ён сышоў з турэмнага ганка і зрабіў некалькі крокаў па яшчэ добра не прасохлай з зімы зямлі. Уздыгнуў на поўныя грудзі, і чамусьці гэтая стоеная тупая ноч падалася спраўднай бандыцкай хаўрусніцай. Нават уявіў, як непраглядная цемра ўкрывае злodeз ад старонніх вачэй і змывае сляды нядаўняга зладзейства. Незаўважна для сябе зрабіў яшчэ некалькі крокаў, і тут жа ў спіну — грозны вокрык:

— Стой, страляць буду!..

Хтосьці нябачны, закрыты начной слотай, бы падзядорыў і сябе, і таго, хто першы абазначыў намер «страляць», спакойна прамовіў:

— Ты, поп, яго не слухай, бяжы... — Шчоўкнуў затвор вінтоўкі. — Ты ні кропелькі не праіграеш, наадварот, застанешся ў выйгрышы!..

— Добрай справе і мы паможам!.. Пачуўся здэклівы рогат нябачнай, калі меркаваў па агенчыках папярос, шматлікай каманды.

Ад гэтага зладзейскага рогату зрабілася млосна, здавалася, халодныя шчупальцы пачалі мацаць ступні ног, потым вышэй, праз секунду яны халадзілі ўжо ўсе ногі, ігольчатымі стрэмкамі прашчупвалі грудзі, скроні, падбіраліся да сэрца!.. Нечакана пачуліся ціхія гукі азбукі Морзэ: ці-ці-ці та-та-та ці-ці-ці!..

Гэтая манатонная незвычайная музыка кропак-працяжнікаў у нейкі момант іерэю стала блізкай і зразумелай, ды невядома адкуль узніклі настойлівы шэпт пачаў забіваць «марзянку»:

«...Бяжы — і канец мучэнням... Бяжы — і выжывеш!.. Бяжы — і стралякі прамажучь!.. Ты толькі бяжы! — падбэдэрваў упарты шэпт. — Бяжы,

я адвяду бяду... У гэтых алкаголікаў рукі трасуцца!.. Яны абавязкова прамажучь!.. Бяжы, ты малады, табе жыць ды жыць!.. Бяжы!..»

— Мо тое і праўда?.. — толькі прамільгнула ў бацюшкі Канстанціна бяжылая, спакусная думка — і ў нагах адразу з'явілася незразумелая лёгкасць, цела само па сабе наструнілася і было гатова кінуцца прэч, як мага далей ад гэтага пагібельнага месца!.. Ды раптам сэрца захвалывалася, і трохкі вышэй яго, каля саска, пацяплела, здавалася, вось-вось з'явіцца тое жаданае святло цяplo, якога бацюшка заўсёды чакае. Яно з'яўлялася не па жаданні, а само па сабе, часцей у царкве падчас святой літургіі, і тады бацюшка Канстанцін разумее, што Бог побач, гэта Яму вернікі спяваюць псалмы і прысвячаюць святыя евангельскія маленні!..

— Божа, падкажы, што мне рабіць? — прашаптаў іерэй, з цяжкасцю перамагаючы заганнае жаданне падпарадкавацца таму, хто ўжо ласкава нашэптвае аб мазілах з вінтоўкамі. Адкажу не было!.. — Божа, змілуйся!.. Духам сілы Тваёй умадуў мяне!.. — бацюшка Канстанцін прасіў аб дапамозе, але нішто больш не варухнулася ў грудзях.

«...Бяжы — і ні пра што не думай!.. Пабяжыш — і я ва ўсім буду табе дапамагаць!..» — настойліва, як загад, гучаў голас, ды цяпер іерэй добра ведаў, хто яго спакушае.

Слёзы распачы і жалю каціліся з вачэй, губы надрыўна шапталі:

«Отврати Лице Твое от грех моих и вся беззакония моя очисти. Сердце чисто созижди во мне, Боже, и дух прав обнови во утробе моей. Не отвержи мене от Лица Твоего, и Духа Твоего Святого не отыми от мене. Воздаждь ми радость спасения Твоего, и Духом Владычним утверди мя...»

У нейкі момант бацюшка Канстанцін пачуў голас таткі, бацюшкі Дзмітрыя: «Слухай сэрца сваё!.. Не чакай і не шукай дзівоваў, не спадзявайся на парадкі, асабліва незнаёмцаў!.. Успомні тыя журботныя святыя ночы, што правёў у малітвах, і таксама прасіў у Госпада нашага Ісуса Хрыста падказкі, якім шляхам ісці ў жыццё?.. Ведаю, ты не пачуў ад Яго падказкі, і сам прыняў рашэнне: прысявіць жыццё служэнню Богу!.. Сягоння той самы выпадак, калі рашэнне ты павінен прыняць толькі сам!.. І ўсё ж падказка ёсць!.. Калі прымеш правільнае рашэнне, унукі, праўнукі, прапраўнукі тых, хто сягоння наўеў на цябе зброю, будуць стаяць у царкве на каленях і маліць Госпада нашага Ісуса Хрыста аб прабачэнні грахоў сваім продкам!..»

— Так, татка, так!.. Я служу Госпаду!.. — шапталі і шапталі скусаныя да крыві вусны. — Служыў і буду служыць Госпаду!.. Да самага канца!.. — гучна, упэўнена сказаў бацюшка Канстанцін і адразу адчуў, як загарэлася тое чаканае і жаданае цяplo над сэрцам.

— Што ты, поп, там шэпчаш? — Валынец падбег да бацюшкі Канстанціна, штурхнуў у плячо, уледзеў шчасліва ўсмішку на твары іерэя і разгубіўся, ды толькі на секунду. Ён яшчэ раз балюча ўдарыў бацюшку Канстанціна, азірнуўся на Баброўскага, успомніў, што да пары не павінен гаварыць, куды павядуць арыштантаў, прасіпеў: — Табе, п'яўка на маім целе, смешна?! Ну, пакачай!.. Праз паўгадзінкі прыпомню!.. Крывавай ўжокай захльнешся!.. Ваўком узвыеш!.. Прасіць будзеш, каб дабіў!..

— І табе, Валынец, і дзецем тваім Божай ласкі, — сказаў бацюшка Канстанцін, па звывчы ўзняў руку і перахрысціў яго.

— Я табе пакажу ласку!.. — з пенай вызверыўся Валынец і з усёй сілы адштурхнуў ад сябе іерэя. Ён спалохана азірнуўся, каб зразумець, ці бачыў хто, што яго поп перахрысціў, і з яшчэ большай злосцю прасіпеў: — Я цябе нагайкай гэтак аблашчу, што на месцы сканееш, я цябе!..

Грозны голас Баброўскага ацверзіў крыкліва памочніка:

— Валынец, ці не рана прымерваеш на сабе картуз начальніка турмы?.. Ідзі, дапамагай!..

— Бягу, таварыш Баброўскі, бягу!.. Гэта я так!.. Каб поп ведаў і паваяў нас, начальнікаў!..

Яшчэ трохі мінула часу, і арыштантаў пастроілі ў калону па два, свяшчэнна-служыцелі аказіліся побач, плячо ў плячо. Прывялі дзвюх жанчын. Адна кінулася да Чуро, і ён абняў жонку, прытуліў да сябе, нешта супакоівальнае зашпатаў!.. Другая, як бацюшка Канстанцін зразумеў, была сястрой Лазарава. Яна прыкінулася да брата і ціха, напаўтоласу, заплакала. Завадскага, трымаючы пад рукі, апошнім спусцілі з язурчых высакаватых прыступак.

— Гэты біцца кінуўся — ну, і атрымаў!.. па рэбрах!.. — цяжка сапучы, з вінаватымі ноткамі ў голасе тукнуў з ганка адзін з канваіраў.

— Малайцы, цяпер ён ціхі будзе, — пахваліў канваіраў Валынец.

Баброўскі папрасіў Юргаса пераправіць арыштантаў у калоне, і начальнік турмы тут жа адрапартаваў, што сядзельцы выведзены для канваіравання адпаведна заяўцы выканкама. Баброўскі кінуў памочніку, маўляў, камандуй, і Валынец крыкнуў: «Калона, прама, шагам марш!..» Калона скаланулася, хістанулася, і сядзельцы неспешна ўразнабой зашморгалі падэшвамі па золкай вясновай зямлі.

Нейкі час ілі моўчкі.

— Айцец Канстанцін таксама ведае, што нас вядуць на расстрэл, а не пераводзіць у Віцебск?.. — шэптам запытаўся Аляксей Сакалоў.

— Ні кропелькі ў тым не сумняваюся і не сумняваюся, — адказаў бацюшка Канстанцін.

— І вы гэтак спакойна пра смерць?.. — Кажу, бо нічога змяніць не магу!..

— Прапаную аб'яднацца і каля першых коўстаў!..

— Адставіць размовы, — ціха сказаў Баброўскі. Ён вельмі хацеў, каб калона арыштантаў як мага даўжэй заставалася нікім не ўбачанай і не пачутай. Толькі гэтага дабіцца не ўдалося, галасы канваіраў з кожнай хвілінай мацнелі, чуліся смех, брудная лаянка!..

— У мяне саспеў план!.. Я прапаную пабег, — прашаптаў Сакалоў. — Ясцывасць ведаю!.. Хутка пачнуцца хмызнякі, і калі мы ўдвух шуснем у розныя бакі!.. Пэўна ж, бачылі калісь, як гэта робяць зайцы?.. — І, не чакаючы адказу, дадаў: — Палова з канваіраў, калі меркаваць па гамане, ужо невяржыць, а другая палова хутка ўвойдзе ў норму першых!.. Ды і чорная, шчыльная ноч нам стане памочніцай!.. Што скажаце?.. Згода?..

— Аляксей, прага да жыцця даць вам сілу і моц!.. Толькі што будзе потым, пасля ўцёкаў? На другі ці трэці дзень зловяць і давядуць пачатае да канца!..

— Змяню месца жыцарства, магчыма, і прозвішча!.. Як вам такі варыянт?..

— Рызькуйце, гэта ваша рашэнне і ваш выбар, — спакойна прамовіў бацюшка Канстанцін. — Мой выбар і маё цвёрдае рашэнне:

ШТО БОГ ПАСЛЕ, ТОЕ І БУДУ ЦЯРПЕЦЬ!..

¹ Цалкам другую частку рамана «Непераможны злом» можна будзе прачытаць у № 5—6 часопіса «Полымя».

Першая аякопная праўда

Мікола Лупсякоў нарадзіўся ў Маскве, але дзяцінства яго і большая частка сталага жыцця прайшлі на бацькоўскай радзіме на Жлобіншчыне. Лёс склаўся няпроста. Але менавіта шматлікія выпрабаванні і далі матэрыял для будучых твораў. Галоўным жыццёвым экзаменам на сталасць і чалавечнасць стала Вялікая Айчынная вайна. Артылерыстам удзельнічаў у боях за Маскву, ваяваў на Цэнтральным, Варонежскім франтах, пад Харкавам. У сакавіку 1943 года быў цяжка паранены ў галаву і пасля лячэння дэмабілізаваны.

Мікола Лупсякоў.

Тэма Вялікай Айчыннай вайны стала для Міколы Лупсякова самай блізкай. У ліку самых вядомых яго твораў можна згадаць апавяданне «Пераправа» (1957). Сюжэт нескладаны. Ідзе фарсіраванне вадзяной пераходкі, а потым бой за ўтрыманне захопленага плацдарма. Але сюжэт тут толькі сродак для раскрыцця ўнутранага свету герояў, іх паводзін у час экстрэмальнай сітуацыі. І зрабіў гэты пісьменнік па-майстэрску, што дазваляла крытыкам ставіць яго ў адзін рад з пісьменнікамі, якія першымі паказалі так званую аякопную праўду.

Наогул ён быў майстрам малых эпічных жанраў, адным з найлепшых беларускіх апавядальнікаў. Аб гэтым сведчаць і яго шматлікія зборнікі: «Першая атака» (1946), «Мост» (1947), «На берагах Дняпра» (1966) і іншыя.

У 1921 годзе, калі яму было няпоўныя два гады, сям'я вярнулася на гістарычную радзіму — у вёску Папаратнае Жлобінскага раёна. Тут Мікола Лупсякоў закончыў сямігодку. Пасля вайны доўгі час жыў у пасёлку Стрэшын. У сярэдзіне 1990-х аўтар гэтых радкоў запісаў успаміны яго родзіча, былога настаўніка, таксама ўдзельніка Вялікай Айчыннай вайны Мікалая Шаўцова (1924—2008). У іх раскрываецца тая непаўторная атмасфера, у многім сёння згубленая, што панавала ў сялянскім асяроддзі ў сярэдзіне XX стагоддзя: «На стыку двух папаратнянскіх пасёлкаў (Вішанкі і Ляды) проста на выгане, каля балота, непадалёку ад невялікага ручая, што падзяляў гэтыя два паселішчы, восенню 1933 года адразу за адзін дзень з'явілася хата, хлёб з павецю для дроў і нават агароджаны двор з варотамі на вуліцу і агарод. У наш час скажы: «За адзін дзень!» — не паверваць. Ды як паверыць, калі сусед з суседам, брат з братам грызуцца, днямі

і гадамі не размаўляюць, развучыліся радніца. А тады святства, нават далёкае, было ў пашане, і сусед з суседам жылі як родныя...»

«У павазе была і талака — добраахвотная праца, якая аб'ядноўвала людзей, — успамінаў Мікалай Андрэевіч. — На талачку ішлі як на свята, іншы і сарочку новую надзяваў. Народу збіралася да паўсотні, а то і больш, нават дзеці для падсобных спраў. Па ходу вызначаўся кіраўнік-галава ўсёй справы. Усе працавалі старанна і добрасумленна і, канешне ж, бясplatна. Толькі па заканчэнні работ гаспадар, калі дазваляў яго дастаток, накрываў стол. Выпівалі ж у меру і з розумам.

...Праз тыдзень-другі пасля завяршэння ўсіх работ у новую хату пераехала сям'я Радзівона Яфрэмавіча Лупсякова, якога тут абралі старшынёй толькі што ўтворанага калгаса. Радзівон Лупсякоў у недалёкім мінулым — балтыйскі матрос, з 1909 года з'яўляўся членам ленинскай партыі, удзельнічаў у штурме Зімяня палача, быў у Маскве эмісарам ад Чырвонбалта, у Маскве і ажаніўся з худзенькай, шчупленькай Лукер'яй Сямёнаўнай — і пайшоў качавае жыццё: Масква — Петраград, Петраград — Масква. А потым паклікала Радзівона Яфрэмавіча родная старонка, ды так больш нікуды і не адпусціла. Тым часам сям'я поўнілася дзецьмі: Мікола, Надзейка, Валодзька — менавіта так прынята было ў гэтай сям'і называць дзяцей, ды і мужа свайго,

чалавека, які важыў 120 кілаграмаў, Лукер'я Сямёнаўна называла не іначай, як «мой Родзька», а ён яе — «Лунай!»»

«Радзівон Яфрэмавіч быў родным дзяцкам маёй маці, малодшым братам бабулі Лізы, — засведчыў мой суразмоўнік. — Я і Валодзька былі аднагодкамі, хаця ён даводзіўся мне дзяцкам. З першай сустрэчы паміж намі склаліся чыстыя, сяброўскія адносіны... У сям'і Лупсяковых любілі і ўмелі спяваць пад гітару, пад балалайку, хорам і ў адзіночку. Цудоўна спявалі, асабліва Надзька! І вельмі хутка па вечарах да іх стала збірацца моладзь, ды і людзі больш сталага ўзросту пацягнуліся сюды. У Лупсяковых было і шмат кніг. Заставалася толькі здзіўляцца, як гэтая сям'я, пераязджаючы з месца на месца, здолела захаваць такое багацце. Кнігі займалі добрую палову новай хаты, якая, праўда, была невялічкай, усёго на чатыры вакны. Чыталі ўсе. Трынаццацігадовы Валодзька ў нашым класе быў самым адукаваным і начытаным. З ім мы не маглі зраўняцца нават усе разам. Ён экспромтам склаўшы вершы і, напэўна, стаў бы добрым паэтам, але загнуў у вайну ўсяго за два месяцы да Перамогі.»

«...Пасля заканчэння Папаратнянскай сямігодкі Мікола Лупсякоў надоўга знік з вёскі, — працягнуў Мікалай Шаўцоў, — а ў 1937 годзе ў газеце «Піянер Беларусі» з'явілася яго п'еса «Каштоўны скрутак», а хутка — і апавяданне «Каля кастра». У нашым школьным драмгуртку гэтую п'есу адразу ж развучылі і паставілі на сцэне ў калгасным клубе, а дакладней, у былой царкве, дзе алтар прыстасавалі пад сцэну. Народу набілася шмат, і нам давялося ставіць п'есу тры суботы запар. П'еса расказвала, як піянеры адной школы, збіраючы металалом на месцы былых баёў з белапалцамі, знайшлі зарослы травой і засыпаны пяском агнявы пункт станковага кулямёта... Тут яны адкапалі металічную скрыню з-пад кулямётных лентуў, а ў ёй — чырвоны сцяг палка. Высветлілася, што гэты полк быў расфарміраваны, але, дзякуючы піянерам, часць зноў была адноўлена. Аднойчы, прыехаўшы да родных на паблўку, на адну з нашых пастановак трапіў і сам аўтар, тады малады студэнт. Яго цёпла прадставіў гледачам наш дырэктар школы, настаўнік рускай мовы і літаратуры, кіраўнік драмгуртка Андрэй Якаўлевіч Лаковіч. Вяскоўцы дружна віталі гарачымі апладысмантамі і добразачылівым поглядам свайго дэмарослага пісьменніка.»

З вайны Мікола Лупсякоў вярнуўся інвалідам першай групы з выбітым вокам і асколкам у галаве. Урачы забаранілі займацца фізічнай, разумовай працай. Але Мікалай Радзівонавіч не мог жыць і не пісаць — проста не мог. «Родныя яго — бацька, маці, сястра — у гарадскім пасёлку Стрэшын паставілі сабе невялікі драўляны домік, бо з усёй вёскі Папаратнае пасля вайны ўцалела толькі адна хата, і тая без даху, — дадаў Мікалай Шаўцоў. — Маючы кватэру ў Мінску, Мікалай Радзівонавіч па некалькі дзён жыў у Стрэшыне. Цягнуў яго сюды Днепр. А творы яго перыядычна друкаваліся ў розных выданнях, выходзілі і асобныя кнігі. ...Аднойчы ў канцы 50-х гадоў яму стала дрэнна, давялося адвезці яго ў Магілёўскую неўралагічную бальніцу, дзе ён праляжаў некалькі месяцаў. Выклікалі туды і яго маці. Урачы прапанавалі зрабіць аперацыю па выдаленні асколка, але не гарантавалі пры гэтым жыццё. Патрабавалася згода маці, на што Лукер'я Сямёнаўна не пагадзілася. «Няхай жыве такім, які ёсць», — быў яе адказ. Пасля бальніцы ён жыў то ў Мінску, то ў Стрэшыне, але больш у Стрэшыне. Час свой праводзіў на Дняпры, на прыродзе, на кантакце з людзьмі ішоў неахвотна... Тут жа ён і пісаў свае творы. Яго зямляк вядомы беларускі паэт Хведар Жычка (1927—2007) заўважыў: «Ніхто не бачыў, калі Мікола Лупсякоў пісаў». Сябры-пісьменнікі, асабліва Анатоль Астрэйка, імкнуліся аказаць яму дапамогу ў матэрыяльным плане, адшуквалі заказы на пераклады з рускай на беларускую мову. Ганарары для яго ў той час былі адзінай крыніцай існавання. Пенсія сваю ён пакідаў сям'і ў Мінску. Аднойчы ўзнік за пераклад адной брашуры... аб племянных быках. Толькі пацаў працу, а тут чарговы прыступ хваробы галавы. Лукер'я Сямёнаўна прыбегла да мяне, загаласіла: «Тэрмін заказу канчаецца, а справа не зроблена». За ноч з невялікім я зрабіў гэты пераклад. Праз некалькі тыдняў атрымаў ганарар на 1980 рублёў за суаўтарства. Грошы, канешне, аднёс Лукер'я Сямёнаўна... Так вось жыў і тварыў Мікола Лупсякоў.»

У Стрэшыне захаваўся дом, дзе ён жыў. Вуліца названа ў гонар пісьменніка-земляка. У Жлобінскай цэнтральнай раённай бібліятэцы імя Н. К. Крупскай і гісторыка-краязнаўчым музеі захоўваецца шмат матэрыялаў аб жыцці і творчасці Міколы Лупсякова.

Мікалай ШУКАНАЎ
Фота з архіва аўтара

Ушаноўваюць памяць пра земляка

Асінторфаўская сельская бібліятэка — цэнтр экалагічнай асветы — прыклад таго, як краязнаўчая праца па ўсіх кірунках можа служыць прадметам прыцягнення чытачоў.

Галіна Мікалаеўна Благадзёрава і Таццяна Леанідаўна Васількова, якія шчыра і самаахвярна працуюць у гэтым цэнтры асветніцтва, кніжніцтва, па крупінках збіраюць матэрыялы з адкрытых крыніц, хатніх архіваў сваіх землякоў, з іншых прастор, выбудоўваюць гісторыю роднага паселішча, яго ваколці, зазіраюць у памяць пра Вялікую Айчынную вайну.

«Торфапрадпрыемства «Асінторф», створанае дзякуючы рухлівасці нашых продкаў, — першынец беларускай энергетыкі, — дзеляцца сваімі развагамі бібліятэкары. — І як нам не збіраць гісторыю тых далёкіх дзесяцігоддзяў?! Працаўнікі, якія здабывалі і пераапрацоўвалі торф, сталі пасля актыўнымі удзельнікамі барацьбы з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Мы шукаем разнастайныя факты, якія дапамагаюць ужо ў XXI стагоддзі рэканструяваць даўнія падзеі...»

У чытальнай зале бібліятэкі, якую добра ведаюць і ва ўсім Дубровенскім раёне, на Віцебшчыне, матэрыялы па краязнаўстве размешчаны на наступных раздзелах: «Летапіс-хроніка аграгарадка Асінторф», «Ваеннае краязнаўства», «Працоўная долбесць пасёлка Асінторф» і іншыя.

Асобная тэма даследчыцкага пошуку асінторфаўскіх бібліятэкараў — лёс рускага пісьменніка Леаніда Чыгрына, які нарадзіўся ў Асінторфе ў 1942 годзе.

Леанід Чыгрын.

Маленькім хлопчыкам перажыў у Беларусі Вялікую Айчынную вайну. А пасля вызвалення роднай старонкі разам з блізкімі людзьмі пераехаў у Таджыкістан, тады — у Таджыкскую ССР... У хуткім часе не стала яго маці, а затым і бацькі. Да некаторага ўзросту Леанід і не ведаў, дзе нарадзіўся, якія першыя старонкі ў яго жыццёвай біяграфіі... У Душанбе пачыталі свет многія кнігі нашага земляка — гістарычныя раманы, прыгодніцкія аповесці, вялікі цыкл гістарычных навел. Шмат часу Леанід Мікалаевіч аддаваў мастацкаму перакладу, пераўвасобіўшы на рускую мову творы многіх таджыкскіх пісьменнікаў. Напрыклад у літаратур, празумела, з мовы арыгінала. Напрыканцы свайго жыцця — памер пісьменнік у 2020 годзе — Леанід Чыгрын пераехаў у Расію, Растоўскую вобласць.

У 2022 годзе да юбілею пісьменніка-земляка ў Асінторфаўскай сельскай бібліятэцы было праведзена пасяджэнне літаратурнай гасцёўні — «Наш зямляк — вялікі мастак слова». Сабраліся зацікаўленыя чытачы розных пакаленняў. Было шмат моладзі, школьнікаў...

Сёння бібліятэкары мараць пра стварэнне асобнага міні-музея Леаніда Чыгрына, шукаюць самыя розныя сведчанні пра яго жыццё і творчасць. Такі цэнтр па вывучэнні здзейсненага ў літаратуры вядомым раманістам стане адзіным у свеце музеем Леаніда Чыгрына, лёс якога аднолькава належыць тром культурам — таджыкскай, рускай і беларускай. Руплівасць асінторфаўскіх бібліятэкараў — магчымасць аддаць земляку даніну павагі, зрабіць тое, што ў дачыненні да яго ў іншанациональным свеце варта здзейсніць яшчэ пры жыцці творцы.

Раман СЭРВАЧ

Яшчэ адзін з вечнай вясны

Уладзімір Ясцюэня — адзін з самых маладых беларускіх паэтаў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну. Менавіта з тых, хто больш-менш заведчыў сябе ў друку. Былі ж і тыя, пра каго амаль нічога не вядома, але яны часам выступалі ў франтавай перыёдыцы. Іх творы не заўсёды мелі высокую мастацкую якасць, аднак аўтары з'яўляліся надзіва шчырымі ў жаданні граміць ворага. Змест напісанага імі сведчыў аб высокім патрыятызме і натхненні на гэта іншых. Няможае, што засталася пасля Уладзіміра Ясцюэні, пераконвае ў тым, што ён, да ўсяго, валодаў і паэтычным талентам. Ранняя смерць не дазволіла ўсебакова раскрыцца. Ды захавалася мала напісанага. Вяртанне яго ў літаратуру адбылося дзякуючы пісьменніку Міколу Гілю і краязнаўцу Генадзь Каханюўскаму. Абедзве публікацыі з'явіліся ў «ЛіМе». Мікола Сымонавіч прадставіў яго ў нумары за 29 кастрычніка 1971 года, а Генадзь Аляксандравіч нагадаў у артыкуле «Салаўіныя гнёзды Міншчыны» 20 кастрычніка 1978-га. Пазней асобна яшчэ раз звярнуліся да апаведа пра Уладзіміра Ясцюэню: Мікола Гіль з артыкулам «На дванаццаці вясне» і вершамі ў «Дні паэзіі — 80», а Генадзь Каханюўскі — у сваёй кнізе «Адчыніся, таямніца часу» (1984). Публікацыя Міколы Гіля цікавая і тым, што ў ёй змешчаны і вытрымкі з лістоў, прысланых паэтам з фронту, звесткі, якія тычацца яго біяграфіі.

Сябраваў з Аляксеем Коршакам

З матэрыяламі пра Уладзіміра Ясцюэню Мікола Сымонавіч пазнаёміўся ў музеі баявой і працоўнай славы колішняга саўгаса «Доктаравічы» Капыльскага раёна. Яму адразу «кінуўся ў вочы партрэт юнака, амаль падлетка», а потым, як сведчыў ён, «пільней ужо ўзіраўся я ў прыгожыя, маладыя, амаль дзіцячы твар: багатая, пэўна, падатлівая чупрына, высокі лоб, прамы, вастраваты нос, танкаватыя, нервовыя вусны, праніклівы, нейкі самотна-тывожны позірк». Прыцягнула ўвагу і папка з надпісам «Пісьмы з фронту». Разгарнуўшы яе, убачыў пажуцелы ад часу лісток у лінейку. Сумненні не заставалася, што гэта старанна разгледжаны былі салдацкі трохкутнік. За ім ляжалі падобныя на яго паперкі. Усяго больш як дзсяць. Гэта былі пісьмы Уладзіміра Ясцюэні, дасланыя ім маці, бацьку, сястры, брату, якія жылі ў суседняй вёсцы Станькі.

У адным з іх, датаваным 10 студзеня 1945 года, Валодзя пісаў брату: «Дарагі Ваня! Вельмі буду прасіць цябе: прагледзь харашэнька ўсе мае вершы (сшыты). «Раннія творы», «Першыя крокі», «Мара», і ліст з пяцію вершамі пад псеўданімам Б. Капіла». Там ты сустрэнеш шмат чаго цікавага з літаратуры — прачытай і зноў акуратна зберагай, як і розныя дзённікі, выразкі, а таксама газеты...»

Жанчына, якая пазнаёміла з гэтымі матэрыяламі, падказала, што Іван Ясцюэня пра-ранейшым жыве ў суседніх Станьках, працуе бухгалтарам у гэтай гаспадарцы. Да яго наступным днём Мікола Гіль і завітаў. Гэтая сустрэча дазволіла яму атрымаць звесткі, якія сёння і прыводзіцца ў матэрыялах пра аднаго з тых беларускіх пісьменнікаў, які, па сутнасці, толькі знаходзіўся на подступах да вялікай літаратуры, але, безумоўна, валодаў талентам і, калі б склаліся ў яго жыцці больш спрыяльныя ўмовы, мог бы няблага завяць аб сабе.

Спачатку Уладзімір вучыўся ў Ванелевіцкай сямігодцы, а за год да пачатку Вялікай Айчыннай вайны — у Доктаравіцкай сярэдняй школе. Не толькі любіў паэзію, але і сам пачаў пісаць вершы. Яшчэ з малых гадоў малываў. Аднак літаратура паступова брала верх над іншымі захапленнямі. Несумненна, гэтаму паспрыяла і тое, што сябраваў з паэтам Аляксеем Коршакам. Ад сябе дадам, што даволі прыкметная розніца ў гадах гэтаму не перашкодзіла. На пяць гадоў старэйшы Аляксей, скончыўшы Доктаравіцкую сямігодку, сярэдняю адукацыю атрымліваў у Капылі. Пра яго, «свайго» паэта, канешне, добра ведалі не толькі ў школе, але і ў вёсцы. Быў знаёмы з ім і Уладзімір Ясцюэня. А паколькі асобна любіў паэзію, то і пасябравалі.

Засталося няшмат

Немалаважна і тое, што асобна ўвадуле з'яўляліся людзьмі начытанымі. Уладзіміра літаратурай захапіў яго старэйшы

брат Міхаіл. Ён па прафесіі быў настаўнік, таксама не вярнуўся з вайны. Дарэчы, як і трэці сын з сям'і Ясцюэняў — Федзя. Мікола Гіль, вядома, пацікавіўся, ці не захавалася ў Івана што-небудзь з напісанага Уладзімірам, якога той з гонарам назваў «разумным хлопцам». На жаль, адка не суцешыў: «Няма шмат папер, але ж — такое жыццё было, хай яно спрахне! Бацька і маці рана памерлі, а потым — сёстра-гаротніца... Хату перацягваў на новае селішча... Каб жа тое ведаць было, што зацікавіцца хто... А мо і аддаў каму. Помніцца, паля вайны прыязджаў да мяне адзін з газеты раённай. Мо ў яго што захавалася».

Далей у артыкуле засведчана: «У той жа дзень мне ўдалося сустрэцца з тым чалавекам, які працаваў у Капыльскай раённай газеце неўзабаве пасля вайны. Але ў адказ пачаў:

— Памятаю, быў у Ясцюэні і сшыткі бачыў, нават гартаў. Але ж я нічога, ніводнага з іх, не браў...»
Чамусьці ў артыкуле не назваў «таго чалавека». А гэта быў Усевалад Гурьновіч. Не толькі пасля вайны працаваў у газеце «Калгаснік Капыльшчыны», але і тады, калі яна стала «Славай працы». Я — сведка той размовы. Пасля звальнення ў запас як афіцэра Забайкальскай ваеннай акругі некалькі месяцаў з'яўляўся загадчыкам аддзела пісем і масавай работы «СП». Усевалад Канстанцінавіч сам па сабе чалавек цікавы, захапляўся літаратурай. Пісаў. Пазней у газеце «Чырвоная змена» двойчы выступаў з матэрыяламі пра Уладзіміра Ясцюэню.

Кажу гэта не як папрок, ды яшчэ на адлегласці. Гаворка пра тое, што толькі агульнымі намаганнямі можна дамагчыся, каб у літаратуры стала меней белых плям. У дачыненні да Уладзіміра Ясцюэні гэта адбылося і дзякуючы Алеся Бельскаму. У складзенай ім анталогіі «Недаспяванія песні», што выйшла ў серы «Школьная бібліятэка», ёсць і кароткая, як і яго жыццё, біяграфія Уладзіміра Ясцюэні.

Нарадзіўся 17 лістапада 1925 года ў вёсцы Станькі. Прызваны ў Чырвоную армію пасля вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У званні маладошага сяржанта загінуў 12 сакавіка 1945-га ў баях на рацэ Одр, сакаваны ў мястэчку Грапфенгаген у Германіі. З допісамі і вершамі выступаў у газеце «Піонер Беларусі», у 14 гадоў быў адзначаны Ганаровай граматай. Спачатку пісаў пераважна для дзяцей. У гады вайны, як відаць, з'явіліся новыя матывы. Аб гэтым сведчыць верш «Адпомшчу за братаў». Напісаў і апавяданне «Бацькаў сын».

Тое, што вецер наштапаў

З'яўляючыся прадстаўніком пакалення, якое радавалася ўсяму, што адбывалася ў роднай краіне, яго лічыла яе налепшай у свеце, і апавядаў аб гэтым у сваіх творах. Як у названым магчыма, і некалькі агульна, але і шматзначна —

«Краіна». Менавіта з такіх людзей, хто гэтым захапляўся і ў гэта верыў, і вырасталі сапраўдныя патрыёты Радзімы. Як быццам, нічога адметнага, але прываблівае шчырасць інтанацый. Несумненна, гэта адзін з першых яго вершаў:

*Быццам сад вясно, ты цвіцея, краіна,
Лад яскравым сонцам слаўнаа Крамля,
Расцвітаюць усюды ружы, бэз,
вясняна, —
Пля, весяліцца радасна зямля.*

Хіба мог лірычны герой Уладзіміра Ясцюэні не радавацца, калі не толькі ў аднаго яго быў настрой, калі «пля, весяліцца радасна зямля». Народ жывіў «багата, весела, шчасліва», бо «знік і прарваліўся бескультур'я след». Інакш і быць не магло, калі даражылі кожнаю хвілінай: «мы расцём, мужаем, творым новы свет». Свет гэты — тыя паўсядзённыя будні, якія і юны паэт вітаў:

*На заводах нашых сталь ракою льецца,
Ля станкова работа дружная кіпіць,
Каля шкель ранкам дзетвара мяецца —
Як шчасліва і добра у краіне жыць!*

Думкі, несумненна, выказаны правільныя. Канешне, у духу свайго часу. Аднак не трэба забываць, што гэта і быў такі час, які настройваў менавіта на такое ўспрыманне рэчаіснасці. Іншая справа, што пакуль Уладзімір Ясцюэня з свайго юнага ўзросту, а ў асноўным з-за адсутнасці творчага вопыту, быў не ў стане перадаць гэта такім чынам, каб замест пэўнай апісальнасці канкрэтызаваць паэтычны малюнак якой-небудзь яркай дэталю. А такое жаданне ў яго жыло. У гэтым, у прыватнасці, пераконвае верш «Ноч на рэчцы».

Поспеху спрыяе ўжо тое, што ў адлюстраванні паэтычнага малюнка ён пайшоў не ад сваёй аўтарскай фантазіі, хоць, безумоўна, для паэта гэта таксама важна. Вобразы яшчэ больш уражальныя, бо ўзяты з самога жыцця, падгледжаны на ўлонні прыроды з надыходам вечара. Лірычны герой, які сузірае змены ў наваколлі, сам апавядальнік. Гэта ён бачыць, як:

*Кінуў месяц на рэчку святло.
Збілішчала, бы лоства, вада.
Каля поплава спала сяло,
Над вадою драмала вада.*

Малюнак, праўда, пакуль яшчэ не разгорнуты. Прычына гэтаму ранейшая. У нечым недасканаласць валоданне словам не дазвала яму засяродзіцца на галоўным. Правільней, уражвае многае, але яго, наталючы позірк, няздатнае спыніцца на чымсьці адным, каб, адштурхоўваючыся ад яго, падаць іншае.

Малюнак уражвае, але ў нечым і скоўвае ўспрыманне:

*Кучаравы славіў вербалоз
Бераг рэчкі — круглы, як абрыў...
Спала усё. Толькі вецер між лоз
Безумоўку шантаў-гаварыў.*

Тым не менш яго «шэпт-гаворка» не ў стане парушыць начны спакой прыроды.

Палёт іскраў-метэораў

Як бы працяг твора — верш «На начлезе». Настрой лірычнага героя ў нечым блізка самому спавядальніку, які любіўца начной цішыней над рэчкай. Зеліцца асацыяцыямі, што найбольш уразлілі яго. Але, відавочна, напісаў пазней папярэдняга. Падставы для падобнага сцвярджэння — узбудненне вобразаў, прытым яны ўжо не толькі зямныя ў сваёй аснове, а яшчэ больш сягаюць за межы нашай планеты:

*Рассыталіся ў небе зоры,
Нібы сярэбраны пясок.
Ўзлятаюць іскры-метэоры
І дрэмле месяц-каласок.*

Толькі гэтая касмічнасць ніколі не зацімняе тое змяно, што назьнена застаецца самым любым сэрцу і прымушае ўзірацца ў яго так, быццам усё гэта бачыш упершыню. Адсюль і асабліва метафарычнасць: «туман валокны разаслаў», «на бабкі ў полі адзела пацеркі раса», «алешнік стыне над ракою», «звіняць музыкі-камары». А заключная строфа верша «На начлезе» — не толькі свайго роду водгулле ўбачанага на схіле ночы, якая ўжо хоча саступіць месца чарговому дню, але і адчутага на завяршэнні начлегу. Гэта сведчанне назіральнасці Уладзіміра Ясцюэні, што, як вядома, таксама важна для паэта:

*Усход ружовасцю палае,
І песню брач сваю вядзе...
Чакаць нядоўга — расцітае,
Настане новы ў шчасці дзень.*

Як і кожны ў яго ўзросце, ён не мог не пісаць і пра каханне. Можна здагадвацца, што верш «Прыйдзі на мілае спатканне», які захаваўся, не адзіны на гэтую тэматыку. Па ім відаць, што Уладзімір Ясцюэня па-свойму выказаў тое, што на сэрцы, калі чакаеш спаткання з любай дзяўчынай:

*Рака дыміцца ў тумане,
Шуміць над ветрам вербалоз.
Дзяўчынка, сэрца не трывож —
Прыйдзі на мілае спатканне.*

У сваім апаведзе пра гэтага таленавітага юнака Мікола Гіль засведчыў: «Тая настойліваасць, з якой Валодзя на-казваў у пісьмах з фронту берагчы яго сшыткі, — сведчанне, што пісанне вершаў было яго душэўнай патрэбай, што ён вельмі даражыў сваімі спробамі пры- і звязваў свой лёс з будучай сур'езнай літаратурнай працай. Хочацца думаць, што, каб не тая фашысцкая міна, якая абарвала яго жыццё на дваццаці вясне, сярод імён сённяшніх нашых паэтаў было б і імя паэта Уладзіміра Ясцюэні — юнака (ён назаўсёды застаўся юнаком) з чыстай душой, гарачымы сэрцам патрыёта і светлым, высокімі помысламі».

* * *

У першым з захаваных лістоў Уладзіміра Ясцюэні, напісаным родным 29 снежня 1944 года, ёсць і такія радкі: «Лёс вырашае жыццё. Хай загіну і я ў будучы рашаючых бітвах, але за кроў любімых братаў я клянусь суро-ва адпомсціць праклятым фрыцам...» Ён і адпомсціў.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

У імкненні ахапіць прастору

У выставачным корпусе Нацыянальнага мастацкага музея — новая выстаўка. У экспазіцыі «Браслаўскі край і Налібоцкая пушча — жамчужыны Беларусі» прадстаўлены плён творчасці некалькіх пакаленняў мастакоў. Гаворка пра мастацкую спадчыну сям'і Шыбнёвых, якую ведаюць і шануюць многія, хто цікавіцца гісторыяй і традыцыямі беларускага жывапісу. Ды не толькі беларускага: родапачынальнік мастацкай дынастыі Даміян Шыбнёў — рускі жывапісец, педагог і грамадскі дзеяч, адзін з заснавальнікаў Севастопальскай асацыяцыі мастакоў.

Браслаўскі край і Налібоцкая пушча паўстаюць перад глядачом ва ўсёй прыгажосці і велічы. Такімі, якімі іх убачылі, запамнілі і адлюстравалі на шматлікіх палотнах тры пакаленні сям'і мастакоў Шыбнёвых. У гэтых мясцінах Анатоль Шыбнёў (1907—1990), заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, і яго жонка Таццяна Разіна (1908—1992), Яўген Шыбнёў (1935), іх сын, Ніна Гольшыва (1939), жонка Яўгена Анатольевіча, і Аляксандр Шыбнёў (1962), прадаўжальнік дынастыі, на працягу больш як 70 гадоў гасцявалі і працавалі. Як знакамітыя беларускія азёры і лясы здолелі натхніць і наталіць прагу мастакоў да адлюстравання характава, сілы і энергіі прыроды, можна ўбачыць на выстаўцы. Кожны адбыўся ў сваім жанры, распрацоўваў уласныя падыходы да рэчаіснасці і яе адлюстравання ў мастацтве, аднак, відавочна,

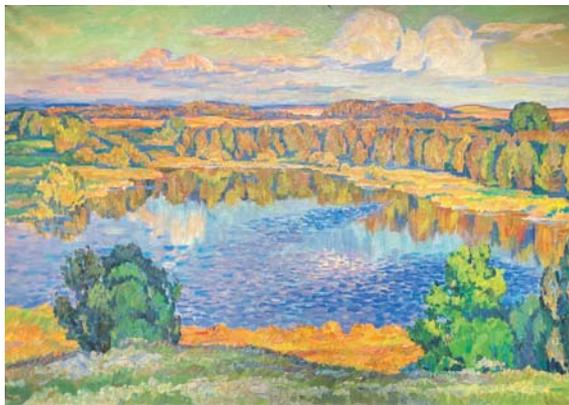
Таццяна Разіна «Удалечыні Слабодка», 1953 г.

усе яны любаваліся краявідамі, пра што сведчаць рамантычныя нацюрморты і лірычныя пейзажы, цёплыя, напоўненыя настальгіяй, сюжэты. Пэўна, на кожнага з іх так ці інакш уплываў час, асабліва той, калі адбывалася станаўленне асобы, калі засвойваліся веды. Дарэчы, Анатоль Шыбнёў скончыў два інстытуты: Адэскі мастацкі, а яшчэ Інстытут жывапісу, скульптуры і архітэктуры ў Ленінградзе. Таццяна Разіна таксама вучылася ў Адэсе. Яўген Шыбнёў атрымліваў адукацыю ў Мінскім мастацкім вучылішчы і Беларускам дзяржаўным тэатральна-мастацкім інстытуце. Ніна Гольшыва скончыла Кастрамскае мастацкае вучылішча і БДТМІ. Аляксандр Шыбнёў навучаўся ў Глебаўцы...

У экспазіцыю ўвайшло каля 90 твораў жывапісу гэтых аўтараў. Крыніцай стаў збор сям'і, некаторыя работы ўзяты з калекцыі Нацыянальнага мастацкага музея. Дарэчы, амаль 10 гадоў таму музей прадстаўляў выстаўку «100 твораў за 100 гадоў», якая таксама была прысвечана творчасці Шыбнёвых. Тады можна

Аляксандр Шыбнёў «Рыба», 2000 г.

Яўген Шыбнёў «Возера», 1985 г.

было пазнаёміцца з работамі Даміяна Шыбнёва. Гэтым разам выбраная тэматыка не дазволіла ўключыць карціны майстра ў экспазіцыю.

Таму найперш увагу прыцягваюць работы Анатоля Даміянавіча. У асноўным гэта пейзажы, аднак прысутнічаюць і некалькі яркіх сюжэтаў. Цэнтральны твор выстаўкі «Браслаўскі край і Налібоцкая пушча — жамчужыны Беларусі» — яркае маштабнае палатно «Маладзёжная брыгада» (1961), прысвечанае Браслаўшчыне. Сацрэалізму мастак прытрымліваўся ўсё жыццё, таму іншыя работы выкананы ў пазнавальнай манеры, па ўсіх правілах гэтага кірунку. Хіба толькі нечаканымі здаюцца некаторыя лірычныя і камерныя, больш асабістыя работы. Напрыклад, пазбаўленае (ці амаль пазбаўленае) ідэйнай накіраванасці палатно «Дарога ў Слабодку» (1971) або карціна «Заход сонца» (1970) — зусім не той звыклы апафеозны і эмацыянальны жывапіс.

Творчасць Таццяны Разінай прадстаўлена некалькімі сціпымі творами, якія адлюстроўваюць стаўленне мастачкі да прыроды: яна імкнулася зафіксаваць асобы, хоць і нічым не прыкметны момант. Работам «Мальвы» (1960), «Поўдзень» (1957), «Маці» (1960) ды іншым уласціва фрагментарнасць, бо кампазіцыі пабудаваны так, быццам творы з'яўляліся часткай нечага большага. Яны нагадваюць эцюды, і з'яўляецца адчуванне, што часам усё самае галоўнае знаходзіцца па-за межамі палатна, а дзеянне, само жыццё працягваецца недзе далёка.

Пейзажы Яўгена Шыбнёва характарызуюцца дэталізаванасцю — гэта быццам мазаічныя кампазіцыі, складзеныя з мноства асобных элементаў, што запўняюць прастору палатна. У сваіх работах мастак адлюстроўвае прыгажосць беларускай прыроды ў стане спакою, з яе ціхмяным подыхам. Лагодная і пяшчотная да чалавека, прырода Яўгена Шыбнёва раскрываецца рознымі фарбамі, часцей яркімі і цёплымі, ды паўстае як маці ўсяго жывога, як увасабленне моцных сіл, над якімі ніхто не ўладны. Між тым у пейзажах мастак выяўляе сябе не толькі сузіральнікам, але і барацьбітом за мір і спакой. Але ўпэўненасць, з якой мастак пераносіць адны і тыя ж матывы з твора ў твор, звяртаецца да тыповых кампазіцый, кіруюцца выбранымі матывамі, сведчыць як пра нязломнасць пазіцыі, так і пра пэўную замкнёнасць, адасобленасць ад свету і яго багацця.

Найбольш прыцягальнай фігурай выстаўкі паўстае Ніна Гольшыва. Па-першае, уражвае яе майстэрства — яна валодае рознымі тэхнікамі,

працуе з самымі рознымі фарбамі, здзіўляюць яе кампазіцыйныя рашэнні... А, па-другое, на выстаўцы, прысвечанай прыродзе Браслаўскага краю і Налібоцкай пушчы, жывапісец прадставіла творы ў розных жанрах — нацюрморты, пейзажы і партрэты, разнастайныя і выключныя — дзякуючы аўтарскаму почырку і адметнаму бачанню свету.

Шкада, што зусім маленькую частку экспазіцыі занялі работы Аляксандра Шыбнёва. У свой час ён працаваў у мастацкіх майстэрнях Мінскага мастацка-вытворчага камбіната, выконваючы заказы па наглядна-агітацыйным афармленні інтэр'ераў розных будынкаў. Займаецца ў тым ліку роспісам па дрэве, некаторыя ўзоры якая увайшлі ў экспазіцыю. Натхняючыся ўзорамі сусветнай мастацкай спадчыны, вечным прыродным харавостам, ён стварае спакойныя і гарманічныя сюжэты, сярод якіх — «Рыба» (2000), «Мужчына і жанчына» (2014—2015), «Самоты пастух» (1993), «Сон» (1995)...

— Выстаўка незвычайная. Яна аб'ядноўвае цэлыя пакаленні мастакоў, якія, сапраўды, зрабілі многае для нашай краіны і яе мастацтва, — адзначыў падчас урачыстага адкрыцця Георгій Лойка, заслужаны дзеяч мастацтваў, удзельнік секцыі «Традыцыя» Беларускага саюза мастакоў.

Ніна Гольшыва «Эцюд дзяўчынкі», 1965 г.

— Разам з Яўгенам Шыбнёвым шмат гадоў працуем у адной секцыі, ведаем, якая гэта карпатлівая праца. Тое, што сёння «Традыцыя» фактычна адзіная ў рэспубліцы прымае тое, што было зроблена яшчэ ўчора, пасвойму асэнсоўвае спадчыну, захоўвае традыцыі, — гэта, мусіць, вельмі добра. Творы Анатоля Шыбнёва, які бачыў вайну і адлюстроўваў яе ў сваіх творах, мы ведаем з дзяцінства. Цанім яркія нацюрморты яго жонкі Таццяны Разінай. Яўген Анатольевіч годна працягвае справу бацькоў. Ніна Гольшыва, выдатны жывапісец і спадарожніца Яўгена Анатольевіча па жыцці, таксама не перарывае гэтую сувязь. Традыцыя працягваецца і перадаецца! Атрымалася цудоўная выстаўка, якая, відавочна, каштавала вялікіх намаганняў. Многія работы аўтараў глядзяцца свежа, неяк па-новаму.

Экспазіцыя «Браслаўскі край і Налібоцкая пушча — жамчужыны Беларусі», якая размясцілася

Анатоль Шыбнёў «Возера Круглае», 1984 г.

ў дзвюх залах выставачнага корпуса, будзе працаваць да 20 мая. Куратарам праекта выступае Валянціна Вайцэхоўская, вядучы навуковы супрацоўнік аддзела беларускага мастацтва XX—XXI стагоддзяў Нацыянальнага мастацкага музея.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Балетны космас Аляксандра Калядэнкі

90-гадовы юбілей педагога адзначылі ў Вялікім тэатры Беларусі

У выкладчыкаў у галіне культуры так бывае: напрацаваўшы досвед у нейкай сферы і нібыта адшоўшы ад уласнай кар’еры, яны ўмудраюцца яе працягнуць — толькі ўжо праз сваіх выхаванцаў. І так здараецца, што настаўнік быццам бы працягвае адначасова некалькі паспяховых кар’ер: калі яго вучні становяцца зоркамі. Часам гэтая справа робіцца настолькі паспяховай, што можна казаць пра школу канкрэтнага выкладчыка альбо майстра. Так у нас кажуць пра «школу Аляксандра Калядэнкі», настаўніка многіх вядомых артыстаў балета, якія належалі да розных пакаленняў, але на іх у розныя гады (нават эпохі) трымаўся ўзровень трупы, — прынамсі, мужчынскай часткі нашага тэатра. Той выпадак, калі поспех аднаго настаўніка бывае памножаным шматкроць у залежнасці ад колькасці яго паспяховых вучняў.

Аляксандр Калядэнка калісьці сам быў салістам балета Вялікага тэатра Беларусі, на сцэне якога выступаў сем сезонаў, вярнуўшыся ў родны горад пасля заканчэння Ленінградскага харэаграфічнага вучылішча. Напэўна, яшчэ падчас вучобы ён адчуў, як асоба настаўніка можа ўплываць на маладога артыста: сваё майстарства набываў у Аляксандра Пушкіна — яго выхаванцамі пазней былі Рудольф Нурэў і Міхаіл Барышнікаў, якія здолелі стаць сусветнымі зоркамі балета. Але Аляксандр Калядэнка зрабіў па-свойму бліскучую кар’еру: стаў зоркай педагогічнага майстарства міжнароднага класа ў балете.

Адвучыўся ў Дзяржаўным інстытуце тэатральнага мастацтва ў Маскве і працаваў у тэатры педагогам-рэпетытарам, выкладаў у мінскім харэаграфічным вучылішчы, пэўны час нават быў яго мастацкім кіраўніком. Ён і цяпер працуе ў Беларускай дзяржаўнай харэаграфічнай гімназіі-каледжы — выкладае класічны танец. Аляксандр Іванавіч прыклаў руку і талент да выхавання шмат каго з зорак беларускай, расійскай і сусветнай балетнай сцэны. Нездарма пажадаў, каб віншавалі яго балетам кампазітара Альфрэда Адана «Жызэль», пастаноўку якога ажыццявіў галоўны балетмайстар Вялікага тэатра Беларусі заслужаны артыст Расіі Ігар Колб. А выхаванца галоўную партыю па просьбе юбіляра запрасілі заслужанага артыста Расіі Івана Васільева. Абодва прайшлі школу Калядэнкі...

Падзея, што адбылася 12 красавіка, была вартая ўвагі не толькі таму, што настаўніка віншавалі вучні — знакавыя асобы. Увагі і павагі вартая дата: 90 гадоў — важкі юбілей! Заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь

Аляксандр Калядэнка прыйшоў у тэатр і атрымаў асалоду не толькі ад «Жызэлі», майстар прымаў віншаванні і пажаданні ды ў фінале падняўся на сцэну, бо ён адзін з тых, хто дапамагае ствараць тэатр, нават па-за яго сценамі.

Генеральны дырэктар Вялікага тэатра Беларусі Кацярына Дулава пажадала Аляксандру Іванавічу здароўя і доўгіх гадоў і падзякавала за выдатную педагогічную працу, звярнуўшы ўвагу на тое, што ў нашай краіне ёсць ўнікальныя педагогі, якія забяспечваюць перамянаць пакаленняў артыстаў. А гэты юбілейны вечар — сведчанне вучнёўскай падзякі высокаму настаўніцтву, таму што сярод выхаванцаў Аляксандра Калядэнкі тыя, хто з’яўляецца гонарам нашай краіны ў мастацтве.

Што казаць, калі яго вучні ў розныя гады задавалі высокую планку выканальніцкага майстарства сярод артыстаў балета. Напрыклад, народны артыст Беларусі Віктар Сарксіян прыйшоў у тэатр пасля вучылішча ў 1967 годзе. Пра высокі ўзровень беларускай харэаграфічнай школы ён сведчыў на I Міжнародным конкурсе артыстаў балета ў Маскве, стаўшы яго лаўрэатам. Танцаваў ці не ўсе партыі класічнага рэпертуару ў тэатры на той час. А, развітаўшыся з тэатрам, сам стаў выкладчыкам. Таксама і народны артыст Беларусі Юрый Траян, яшчэ адзін зорны вучань Калядэнкі, які ў Вялікі тэатр прыйшоў у 1968 годзе і праслужыў яму больш за 50 гадоў у розных астахах. Таму што будучы дырэктарам Беларускага дзяржаўнага харэаграфічнага вучылішча ён фактычна працаваў на патрэбы тэатра, а пасля яшчэ быў мастацкім кіраўніком балета і галоўным балетмайстрам Вялікага

Аляксандр Калядэнка падчас урачыстасцей у тэатры.

тэатра Беларусі. Напэўна, школа Калядэнкі дапамагае народнаму артысту Беларусі Канстанціну Кузняцоў, які цяпер з’яўляецца балетмайстрам-рэпетытарам тэатра. Званне «народнага» атрымаў і Антон Краўчанка, шлях якога таксама перакрываўся з Аляксандрам Іванавічам, і вучань змож здабыць выкладчыцкі досвед, будучы запатрабаваным салістам у тэатры. Што казаць, Калядэнка ўмее рыхтываць зорак (шмат хто разліцеўся па свеце, але за іх поспехамі вельмі цікава сачыць). І гэта тым больш каштоўна, што сярод маладых артыстаў у складзе балетнай трупы і цяпер ёсць яго вучні — Канстанцін Белавосцік і Уладзімір Руда, напрыклад.

А кіруе трупаў у якасці балетмайстра зорны Ігар Колб, які дзякуючы свайму настаўніку скараў журы міжнародных балетных конкурсаў. Падчас конкурсу ў Санкт-Пецярбургу зусім юны танцоўшчык здабыў не толькі трэцяе месца, але і запрашэнне ўвайсці ў трупу Марыінскага тэатра, дзе шмат гадоў з’яўляўся прэм’ерам. Той самы «хлопчык з Пінска» (як ён каза пра сябе) вярнуўся на радзіму, каб аддаць тое, што калісьці было ў яго ўкладзена. Сам факт, што адзначалі юбілей настаўніка 12 красавіка, падаўся

Ігару Колбу сімвалічным: балет — гэта своеасаблівы космас, спасціжэнне яго падуладнае не ўсім, але ёсць нехта, хто адкрывае шлях да вышынь. Яму — нізкі паклон ад удзячнага вучня, палёт якога працягваецца ў новай якасці.

І вось балет «Жызэль», дзе Ігар Колб паказаў сябе не толькі як пастаноўшчык, але і як харэограф у адным з эпізодаў — сялянскае па-дэ-дэ ў першай дзеі, у якім гэтым разам выступіў Кірыл Залескі, з новага пакалення вучняў Калядэнкі. Цудоўны стымул для юнага танцора ўдзельнічаць у адным спектаклі з Іванам Васільевым, які выканаў галоўную партыю Альберта. Але ж першыя крокі ў балете Іван Уладзіміравіч рабіў калісьці на сцэне Вялікага тэатра Беларусі яшчэ падчас вучобы ў Беларускам харэаграфічным каледжы, пасля працаваў у складзе трупы. На талент маладога артыста звярнулі ўвагу не толькі ў Беларусі: Васільеў атрымаў запрашэнне ў Вялікі тэатр Расіі і вельмі хутка стаў яго прэм’ерам. І панеслася: запрашаны саліст «Ла Скала», Баварскага балета, выступаў з балетнай трупаў Рымскай оперы, з трупаў Марыінскага тэатра, быў прэм’ерам Міхайлаўскага тэатра, стаў пастаноўшчыкам некалькіх спектакляў. Але настаўніка парадавала яго выступленне ў пары з заслужаным артысткай Беларусі Людмілай Хітравой (Жызэль): Аляксандр Іванавіч высока цэніць талент, які прымушае павярць у самую неверагодныя і рамантычныя гісторыі, што прапанава гледачам тэатр.

Гэта павінна быць пераканаўча, гэта павінна быць тэхнічна, кранальна і прыгожа — балет тым і прыцягальны. А талент — гэта ўсё разам і штосць яшчэ. Гэтае «штосць» павінен разглядзець і адшліфаваць настаўнік. У балете талент сам па сабе не раскрыецца без тытнічнай працаздольнасці, без парад, у якім кірунку развівацца, без увагі да ўнутранага «я», калі чалавеку ёсць што сказаць іншым са сцэны, без яго жадання быць пачутым праз рух. А пачынаецца гэтая размова ў балетным класе. Каб аднойчы космас артыста спарадзіў космас мастацтва, дзе столькі яшчэ неспазнанага...

Ларыса ЦІМОШЫК
Фота Міхаіла ГРЫДАСАВА

Навука любові праз музыку

Калі творы сучасных кампазітараў Беларусі гучаць на філарманічнай сцэне, то гэта кожны раз нагода для таго, каб пайсці знаёміцца з аўтарам (калі пра яго дагэтуль не ведалі, бо юнакі і маладыя людзі могуць адкрываць для сябе імёны тых, хто стварае даўно), слухаць і разумець лепш сваю радзіму. Канцэрт 17 красавіка ў зале імя Рыгора Шырмы ансамбль салістаў «Класік-Авангард» прысвяціў кампазітару Вячаславу Кузняцоў.

Вячаслаў Кузняцоў.

Гэта адзін з тых творцаў, якія ў наш час актыўна пішуць музыку, а таксама вучаць гэтакіх іншых — прафесар Кузняцоў шмат гадоў выкладае ў Беларускай акадэміі музыкі розныя дысцыпліны, цяпер з’яўляецца загадчыкам кафедры аркестравага дырыжыравання і інструментуўкі. Ведае: гэтая прафесія пачынаецца тут, бо талент, дадзены чалавеку ад прыроды, трэба ўзбагаціць адпаведнымі ведамі пра музыку і законы яе існавання ў свеце і ў часе. Сам Вячаслаў Уладзіміравіч гэтую навуку асвоіў у Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі дзякуючы цудоўнаму меладысту і аднаму з яркіх кампазітараў

Беларусі XX стагоддзя Яўгену Глебаву, прайшоў пад яго кіраўніцтвам асістэнтуру-стажыроўку. Навуку асвоіў цудоўна, бо акрамя выкладання музыкі піша яе шмат. Беларускія меламаны маглі

чуць яго творы розных жанраў: камерныя, харавыя, сімфоніі (іх у кампазітара сем!), оперы, балеты. Кузняцоў не гэта называць аўтарам, які піша ў стол, бо яго творы запатрабаваны. Напрыклад, балеты Кузняцоў значацца ў рэпертуары Вялікага тэатра Беларусі. І гэта нацыянальныя балеты «Вітаўт» і «Анастасія», што высока адзначаны на дзяржаўным узроўні і ў тэатры. Але яшчэ сярод напісаных балетаў чакаюць увагі «Крэслы», «Цар Саламон»; «Макбет», «Знак Белабога». Таму што «Клеапатра» гучала ў канцэртным выкананні, таксама як яшчэ раней гучаў «Паланэз», створаны паводле тэм Міхала Клеафаса Агінскага. І пазія беларуска Кузняцоў нахныла: так з’явілася опера «Сумныя сны» паводле Багдановіча. Наогул, літаратуру Кузняцоў успрымае глыбока і бачыць у ёй патэнцыял для твораў: так узнікла опера «Нагаткі вар’ята» паводле Гогаля, а па акрамя напісаных і чакаюць увагі пастаноўшчыкаў «Запрашэнне на смяротнае пакарэнне» і «Гумберт Гумберт» (паводле Набокава), «Галава прафесара Д.» (паводле Бяляева)...

Але не толькі па маштабных творах вызначаецца талент кампазітара, адметныя і яго інструментальныя сачыненні,

больш камерныя. Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Вячаслаў Кузняцоў мае свой почырк, у падмурку якога — народныя мелодыі, на іх аўтар разгортуе розныя музычныя формы. Як тут ні згадаць традыцый беларускай кампазітарскай школы? І тое, як іх можна развіваць у наш час, ён таксама паказвае. У канцэрте «Музыка беларускіх кампазітараў: Вячаслаў Кузняцоў» ансамбль «Класік-Авангард» выканаў творы, якія гучалі раней, і зусім новыя, напісаныя спецыяльна для гэтай праграмы. Шмат што патрабуе тлумачэння, таму мастацкі кіраўнік калектыву і дырэктар Людміла Каліноўская стала яшчэ і вядучай, якая ўводзіць слухачоў у кантэкст і творчы свет, заслужанага дзеяча мастацтваў Рэспублікі Беларусь Вячаслава Кузняцоў. У межах музычнага цыкла ансамбль ужо выканаў праграмы з твораў Дзімітрыя Смольскага і Галіны Гарэлавой. Насамрэч цыкл «Ад вытокаў да сучаснасці» мае мэту — прадставіць музыку розных эпох, што стваралася і на нашай зямлі асобамі, якія яе любілі, услаўлялі і працягваюць гэта рабіць цяпер.

Ларыса ЦІМОШЫК
Фота даслана аўтарам

Брукаванае слова Петруся Граніта

Сусветны дзень паэзіі ўрачыста прайшоў і ў Доме Валянціна Таўлая Лідскага гісторыка-мастацкага музея. Супрацоўнікі адзначылі свята выстаўкай «Брукаванае слова», прысвечанай заходнебеларускаму паэту Петруся Граніту, які нарадзіўся 24 студзеня 1909 года.

Гэта псеўданім Івана Івашэвіча з вёскі Зачэпічы. Некалькі гадоў таму куратару выстаўкі і аўтару гэтых радкоў пашанцавала пабыць на свяце паэзіі, арганізаваным гродзенскімі пісьменнікамі. Пазнаёміўся з яго ўнучкай Людмілай Яновіч, у якой, як высветлілася, захоўваецца яго архіў. Пазней яна прынесла ў Дом Валянціна Таўлая папку з паведаваннямі і машынапіснымі вершаванымі творами, фотаздымкамі, дакументамі. Гэта ліст Уладзіміра Калесніка паэту з паведаванням, што напісаў артыкул «Зачэпічы — гняздо паэтаў» у часопіс «Помнікі архітэктуры і гісторыі Беларусі», пісьмо ад рэдактара абласнога радыё Аляксея Дзямідовіча, граматы, выписка з акта аб шлюбе з аднавяскоўкай Ганнай Тананушка, датаваная 16 ліпеня 1933 года, ваенны білет, каля дваццаці фотаздымкаў. У фондах Лідскага гісторыка-мастацкага музея таксама захоўваюцца матэрыялы, перададзеныя пры жыцці самім Гранітам: фотаздымкі, рукапісы аўтабіяграфіі і ўспаміны пра Валянціна Таўлая «Першае маё знаёмства» за 1964 год.

Падчас адкрыцця выстаўкі неведзальнікі даведліся пра жыццё і творчасць паэта. Увага была скіравана на яго працоўную дзейнасць, а менавіта на нялёгкую працу — брукаванне дарог. У беларускай літаратуры іншага такога працавітага паэта, які аж 12 гадоў клаў брук і яшчэ пісаў добрыя вершы, не было.

Петрусь Граніт.

«Poprostu» і інш. Максім Танк асабіста ведаў многіх паэтаў-пачаткоўцаў, у тым ліку і песняроў з зачэпіцкага паэтычнага гнязда. Дарэчы, гэты тэрмін увёў Уладзімір Калеснік. З вёскі Зачэпічы паходзяць Васіль Струмень, Герасім Прамень, Пятрусь Граніт. Хоць і не спадзеючыся на маштабы талентаў гэтых самадзейных паэтаў, Яўген Іванавіч трымаў з імі сувязь.

У снежні 1933 года Пятрусь Граніт быў запрошаны ў Вільню на з'езд Літаратурнага фронту сялянскіх і рабочых пісьменнікаў, якім кіраваў Валянцін Таўлай. У той дзень яны пазнаёміліся. Як вядома, польская паліцыя знішчыла тыраж «Літаратурнай старонкі». Але ж рушлівыя друкары некалькі экзэмпляраў паспелі прывазаць. У тым нумары быў змешчаны верш Петруся Граніта «Каваль».

з Маякоўскага. Потым ужо я даведаўся, што гэта быў Валянцін Таўлай. А тады не ведаў. Я ж быў членам КПЗБ яшчэ дагэтуль, то знаў, што работа канспірацыйная. І не дапытваўся. Па дакладзе, каб сказаць, то і не было спрэчак. Тут усе выказаліся як бы ў адзін голас: гаварылі — мы павінны браць прыклад з савецкай літаратуры, праводзіць сваю лінію, паднімаць беларускі народ і не ісці ў падхалімы да хадэкаў. Вось і ўсё».

У часовай экспазіцыі, між іншым, можна ўбачыць машынапіс гэтай «Дзеклярацыі» з рукапіснымі падкрэсліваннямі, зробленымі, магчыма, Петрусём Гранітам. Захавалася ў памяці Петруся Граніта сустрэча з Янкам Купалам. У сакавіку 1940 года, калі пасля ўз'яднання Заходняй і Усходняй Беларусі працаваў старшынёй Бельскага сельсавета на Лідчыне. Тады, між іншым, яшчэ вучыўся і ў вячэрняй школе. Успамінаў: «Янка Купала быў у Лідзе тры дні, жыў у гасцініцы, а абеднаў у сталовай, так званай «Амерыканцы». Мы з Валянцінам Таўлаем і Анатолем Іверсам пайшлі праведзець яго. Купала сустрэў нас вельмі і, пагутарыўшы, запрасіў разам паабедзець. Заказаў нам абед з чатырох страў з чаркай і півам. Калі мы памкнуліся плаціць — перапыніў нас: «Хлопцы, хлопцы, у мяне, мабыць, больш грошай...» А потым усім нам даў падарункі: мне дасталася кніжка «Выбраныя паэмы», асобнае выданне «Над ракой Арэсай». Янка Купала быў негаваркі. Прачытаеш, помню, яму свой верш, ён паслухае. Пытаеш: «Ну як?», а ён далкатна гаворыць: «Верш як верш, трэба паправіць». — «А як яго паправіць?» — пытаю. «Хто яго ведае. Спярыша трэба некалькі разоў прачытаць, тады можна раіць. Прывяджай, — кажа, — у Мінск, там параімся і наконт зборніка». Янка Купала стары ўжо быў у тыя гады, але паказаўся вельмі свойскім чалавекам, як родны. Так што розніца ў гадах не так і адчувалася. Гаварыў з намі сардэчна, шчыра. Падумаць толькі, гэта ж народны паэт, а гаворыць, як бы быў сам вясковым простым чалавекам».

Гэтыя рукапісы і машынапісы 30-х гадоў, якія перадала Людміла Аляксандраўна, магчыма, бачыў і трымаў у руках сам Янка Купала. Але адназначна чуў вершы з гэтых рукапісаў з вуснаў Петруся Граніта.

Ён падрыхтаваў зборнік сваіх вершаў «Над хвалямі Нёмана», але з пачаткам вайны рукапіс загінуў. Сам паэт актыўна ўдзельнічаў у антыфашысцкім руху, быў сувязным брыгады «Барацьба»

Часта наведваўся ў рэдакцыю лідскай газеты «Уперад», у якой друкаваўся. Нізкі вершаў былі апублікаваны ў зборніках «Сцягі і паходні» (1965), «Ростані волі» (1990).

Памёр 14 студзеня 1980 года, пахаваны на вясковых могілках у Зачэпічах. На доме, у якім жыў, у верасні 2017 года з'явілася памятная шыльда. А родная вуліца стала насіць яго імя. У 2018 годзе ў Зачэпічах быў урачыста адкрыты памяты знак — камень у гонар трох паэтаў — Герасіму Праменю (Івану Пышко), Васілю Струменю (Аляксандру Лебедзеву) і Петруся Граніту (Івану Івашэвічу).

Выстаўка «Брукаванае слова» будзе актуальнай і да 80-годдзя з дня вызвалення беларускіх зямель ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і да 85-годдзя з дня ўз'яднання Заходняй Беларусі і БССР.

Алесь ХІТРУН,
навуковы супрацоўнік Лідскага гісторыка-мастацкага музея
Фота дасланы аўтарам

Фрагмент экспазіцыі.

У 1934 годзе ён напісаў свой верш «Брукар»:

Брукар молатам сталёвым
Звоніць, б'е па камянях:
Хоча шлях пракласці новы,
Каб не раніць людзям ног.
Утрымае цяжкі молат
Мазалістая далонь.
Размахніа — як той волат,
Высякаючы агонь!
Толькі рэха раздаецца,
Іскры свеціцца ў вачах.
Камень сіяецца-кладзецца —
Пракладае новы шлях.
Новы шлях прама і роўны,
Каб не раніць бледнай ног.
Па ім пойдзе люд працоўны
Да святля і перамог.

Працуючы брукаром, уступіў у рады КПЗБ. Першы верш пад назвай «Лета» апублікаваў у 1933 годзе ў вільскай «Беларускай газеце». (Арыгнал яго таксама знаходзіцца ў экспазіцыі Дома Валянціна Таўлая.) Друкаваўся ў газетах «Наша воля», «Беларускі летаніс», «Летаніс ТВШ», «Шлях моладзі», штотыднёвіку

У свой час пры размове з Уладзімірам Калеснікам Пятрусь Граніт прыгадваў той з'езд: «Прывялі мяне з рэдакцыі «Беларускай газеты» ў нейкую хагу, драўляная хага, але на два канцы і на падмурку высока паднятая. Там ужо сядзелі людзі, чакалі, разглядалі фатаграфіі на сценах. Глянуў і я. Бачу — вельмі прыгожая паненка, я і ўставіў сваё слоўца па-вясковому: «О, брат, глядзі ты, як гэтая во вырэхталася!» Усе — у рогат. Як аказалася, я тут — неўпайна, не разгледзеў, што вісела ікона некай святой. Ачомуўшыся крыху, я ўбачыў пасярод пакоя круглы стол, на стале бутэлька гарэлка і чаркі, талеркі. Я думаю: што тут такое? А потым высветлілася, што гэта для канспірацыі. Калі б наляцела паліцыя, дык прасты адказ: імяніны ў гаспадыні. З'езд быў у доме Любы Асаевіч — будучай жонкі Максіма Танка. Тут усе сабраліся, і рэдактар Аляксандр Карповіч усё растлумачыў. Потым устаў некі тоненькі, высьмыглы, падобны на хлопчыка і пачаў гаварыць — гэта быў даклад. Але гаварыў разважна: скажа, потым спыніцца і растлумачыць, і цытата прывядзе. Даваў іх многа, асабліва

з пошты «ЛіМа»

Ваўкавыскім героям

На вясновых канікулах у рамках рэалізацыі плана мерапрыемстваў да 80-годдзя вызвалення Рэспублікі Беларусь ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, члены метадычнага аб'яднання выхавальцаў Зэльвенскай санаторнай школы-інтэрната сумесна з калегамі, настаўнікамі-прадметнікамі, наведлі ваенна-гістарычны музей імя І. П. Баграціёна ў г. Ваўкавыску і мемарыяльны комплекс «Шаўлічы».

Музей існуе з 1935 года і мае цікавы збор экспанатаў. Цяпер у ім размешчаны тры экспазіцыі, прысвечаныя гісторыі старажытнага Ваўкавыска, горада ў XX стагоддзі і часоў вайны 1812 года.

Экспурсія ў музеі пачынаецца з дагістарычных экспанатаў. Гэта прылады працы першабытнага чалавека, творы найстаражытнейшага мастацтва, зброя, шматлікія па форме і памеры жалезныя наканечнікі для стрэл, шпоры вапра, баявая сякера XI ст. і шмат іншага.

У шасці залах старажытнага дома-сядзібы, які быў пабудаваны ў 1805 г., размешчана экспазіцыя, прысвечаная падзеям вайны 1812 г. У чэрвені 1812-га ў гэтым доме знаходзілася штаб-кватэра 2-й рускай арміі пад камандаваннем генерала Пятра Іванавіча Баграціёна. Экспазіцыя ахоплівае перыяд гісторыі Еўропы з канца XVIII ст. да 1812 г.

Наступным пунктам маршруту быў мемарыяльны комплекс «Шаўлічы» (Ваўкавыскі раён) — адзін з найбуйнейшых помнікаў Беларусі, прысвечаны трагедыі военнага вёсак, сцёртых з зямлі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Удзельнікі экскурсіі ўсклалі кветкі да помніка, хвілінна маўчылі ўшанаванай памяць аб загінулых у гады Вялікай Айчыннай вайны.

Зінаіда СЯМАШКА

«Стала мне сінявокая роднай...»

Паэзія Арменіі

Сільва КАПУЦКЯН

Зрабі дабро

Зробіш як дабро — кінь у ваду,
І зрабі без думкі, што дадуць
Падарунак нейкі за яго,
Кінь у рэчку, толькі і ўсяго.
Рэчка ў мора панясе дабро,
Мора каб больш ласкавым было,
Каб ад мора нара дабрыні
Да нябеснай мкнула вышыні,
Каб і неба дыхала дабром,
А дабро хай радасным дажджом
На палі і на душу ўпадзе...
Зробіш як дабро — аддай вадзе.

Георг ЭМІН

У небе тая ж
Сонечнасьць ад Бога,
І тая ж высь у свеце, тая ж цінь.
Здаецца, не змянілася нічога,
Прачнешся, марыш, некуды ляціш.
І толькі звон!
Трывожны звон
Начны ці на світанны.
Ты не пытай, па кім
Нам звыць ён,
Той сумны звон, расстайны,
Ты не пытай, прашу, мяне аб тым.

Ваан ЦЕР'ЯН

Не адзінокі я ў гарах,
Са мной трава і сінь густая,
І ціха лашчыцца ў нагах
Смуга туману залатая.
Цалуе раніцай мяне
Прамень ласкавы, залачоны,
А спэкай дзень калі дыхне,
Тады мяне ратуюць кроні.
Жыццё ўсімхаецца якраз
Зямлі дзівоснаю красою.
Душа адкрытая штораз,
Як неба шыр над галавою.
Я ўніз гляджу, і мне як дар —
Усе дарогі ў гэтым свеце,
І суму скідае цяжар
Святлом напоўненае сэрца.

Карпеючы над кнігамі старымі,
Не быў гатовы я вясну адчуць,
Зусім не чуў начуўцімі нямымі,
Як кветкі ў садзе водарна цвітуць.

Святло не пранікала ў маю келлю,
Я жыў у атачэнні немаглы.
Твой смех ласкавы мне вярнуў вяселле,
З'явілася раптоўнай песняй ты.

Я жыў у келлі нібыта астражнай,
Ад мудрых слоў і кніг аж занямог, —
Усмешка мне твая за ўсё дарожай,
Ты — жыватворнай радасці выток.

За кнігі і навуку ўсе мудрэішы
Твой пацалунак. Быць з табой абы!
Мне голас твой у сто заразоў мілейшы,
Як Вольф і Боп і як Гумбольт любі!

Аванэс ТУМАНЯН

Наш зарок

Далі мы зарок і не здрадзім зароку.
Цямрэча навокал і беды нас б'юць,
Але да святла мы шукаем дарогу.
Хай душныя хмары дыхнуць не даюць!
Азём і мячом, і вялікай крывёю
Палохаў нас лёс і пакутна было, —
Ні славы, ні даху нідзе, ні спакою,
Ды чыстае свеціцца наша чало.
Свяціцны наш сцяг на кавалкі падраны,
Радзіма, нібыта чужына, глядзіць

Сурова, як крочым мы ў змораным стане,
І шлях невядома куды наш ляжыць.
Хай лёс і не дасць нам сустрэць перамогу
І нас ахінае пагрозліва імгла —
Далі мы зарок і не здрадзім зароку,
Жадаючы пражна і мужна святла.

**З армянскай.
Пераклад Міхася ПАЗНЯКОВА**

Пауірр СЕВАК

Мая свядомая пакута,
Тваё няспелае каханне
Сустрэліся на сцежцы раптам,
Як два вандрунікі.
Блуканне...
І разысіся больш не ў стане
Мая свядомая пакута,
Тваё няспелае каханне.

Калі, стаміўшыся ў дарозе,
Мы побач на начлег кладзёмся,
То над спакусай нашых сэрцаў
Стаіць даўнейшае паданне,
Як меч-ахоўнік
Паміж намі —
Мая свядомая пакута,
Тваё няспелае каханне.

Ігнат МАМЯН

Песня развітання

Расплёскаюцца гукі ад званю.
Чысцей за срэбра шчырая сляза.
Сірочу, бяздомную любоў
Аплаквай у маркотны час, сястра.

Да ранку шоргат крылаў не сцізіў
Анёлкаў — белых сімвалаў Святла.
Ты прынясі мне зорнасьць іх вачэй
У смутны вечаровы час, сястра.

З блакітных мораў будучы
дзьмуць вятры
Мой сум развезьць, бо прыйшла вясна.
Ты перад сном са мной пагавары
І казкаю закальшыш, сястра.

Успамінанне больш не саграе,
І мёрзнуць пальцы нават ля кастра.
Няхай каханне ў памяці жыве!
Маліся ў змрочнай цішыні, сястра.

Усё жыццё, як песня, прагучыць.
Аддыдзе іччасця хмельнага пара.
Не вернешся ў мінулае, а ты
Забудзься пра мяне ўначы, сястра.

**Кавес ЗАРЫШ
(Саак Антанесян)**

Там, дзе мы з табой, вечная вясна,
Там надзея, вера, там запал, каханне,
Там святло і свята, поўнае яднанне,
Пальмяных сэрцаў нашых чысціня.
Калі мы з табой, радуецца Бог,
І ляціць па свеце ад званю царкоўных

Радасная вестка для людзей духоўных:
Ёсць яшчэ святая на зямлі любоў.

Ты плачаш, дождж твае хавае слёзы
У кропельках няўрымслівых сваіх.
Адна нягода быццам на дваіх
Сцякае бодем, агунае ў роздум.

Выратавання просіш у мяне.
А як дапамагчы табе, сяброўка?
У асабістым корпаціца няёмка —
Глядзець на распач сілы не стае...

Я раскажу гісторыю адну.
Ты, можа, у ёй сваю праблему ўбачыш,
А можа, існаванне перайначыш,
Каб абысці ахвярнасцей гару.

Ты слухаеш, і болей слёз няма —
Зазяла сонейка ў вачах блакітных.
Ты дзякуеш, а я ў сваіх малітвах
Прашу ў нябёсаў для цябе святла!

Пра бабулю сваю ўспамінаю...

Як дзіця, ад душы радуся!
— Дарагі, што з табой здарылася?
— Сон дзівосны я сёння ўбачыў,
Быў у сне тым уздым дзіцячы:

Атрымаў ліст чароўны, светлы
З тых часоў, дзе заўсёды лета,
Дзе бабуля мая, як сонца,
Атуляе цяплом бясконцым.

Не хапае мне цябе

Як мне цябе не хапае!
Радасці шчырай твай!
Нашых сустрэч я чакаю,
Каб узляцель над зямлёй
Птушкай у марах бясконцых,
Сэрцам — у небе надзей...
Ты — маё мілае сонца,
Як не хапае цябе!
Як не хапае пшычоты,
Ласкі, каханя твайго
У пуштаце адзіноты,
У шчырыні берагоў
Рэўнасці, што да вар'яцтва
Можа, давесці! Малю!
Рытмам нашага танца
Раны свае загаю!
Мроішся ты мне і снішся!
Родная, што мне рабіць,
Можа загадкавым прынцам
Мне на фрэгаце прыплыць?!
...Як мне цябе не хапае!
Як гэты вытрымаць боль?!
Я цябе проста кахаю,
Дыхаю проста табой!

З хваляваннем вялікім,
з пшычотай сардэчнай
Я выказваю шчыра падзяку табе,
Беларусь! Ты квітней, працавітая, вечна!
За цябе мой дзядуля стаяў на вайне
І праліў сваю кроў у баі тым смяротным...
Беларусь і Арменію я берагу
У душы. Стала мне сінявокая роднай,
І, як родных, сяброў беларускіх люблю.

Валеры ПАРНЯН

Я патаемна праходзіў увечары вуліцай,
Той, дзе твай дом ненаўмысна акенцам
прывабліваў,
Крокі мае адгукаліся ў небе спагадліва,
Быццам са мной да спаткання
і месяца рыхтуецца.

Вось і акно. Сустрэкае лагодна,
з пшычотай,
Сыпле святло і надзею маю замілоўвае.
Там, за акном, прамільнула,
як святасця, няўлоўная
Постаць твая над самотнай
маёй адзінотай.

Месяц крычыць: — Далэйці да яе
птушкай-сокалам
І не шкадуі сваіх крылаў:
яны адраджаюцца!
Цемра ў акне. Адыходжу.
У сэрцы сціскаюцца
Думкі мае, што ззубілі памкненне
высокае.

Занальчывы юнак сарваў дзве ружы.
Адно з іх кінуў месяцу — лаві.
Бутон з пялёсткаў-вуснаў
як закружыць —
І заспявалі хлопцу салаўі

Аб будучым яго і аб любові,
Якая ў сэрцы ружай расцвіце.
Тады юнак-гарза іччасце зловіць,
Калі душой да неба прырасце.

Але чаканне — мука для юнацтва.
Знаходлівы дзяцюк зрывае зноў
Квітнеючую ружу — і скрозь пальцы
Сцякае ў неба чыстая любоў.

Гара АваcАр

АваcАр быццам панна хупавая:
Бліскацця яе вочы нябёсамі,
Распынаюцца зорачкі косамі,
Срэбрам плечы зіхцяць хуарлявья.

Вецер словы прыносіць пшычотныя,
Ды няёмка гары быць аголенай.
Льноць дажджы над гарынаю доляю,
Суцяшаюць аблокі гаротныя:

У сукенкі прыгожыя, пшычныя
АваcАр апранаюць, спышаюцца.
Светлы месяц глядзіць, усміхаецца,
Як аблокі працуюць увішныя.

Месяц любіць гару, засмучаецца,
Пацалункі ёй ілзе залацістыя,
І ў гары прамяністыя, чыстыя
Дыяменты душы нараджаюцца.

Сусанна КАЗАРАН

Свабода

Апошнюю малітву шэпча захад,
У распачы разлэгшыся на дахах.
І фыркае твой белы-белы конь
У чырвані на сонечны агонь.

Пакінь свой ложак і ляці бясконца
З нязломнай волія да святлага сонца.
Ляці туды, дзе без крыві палі,
Дзе без зімы хапае чысціні!

Пераступі свой страх: ён замінае.
Крані нябёсы — зорачка зазьяе.
Адажны конь туды памчыць цябе,
Дзе кружаць мары ў вечнай сіняве.

**З армянскай. Пераклад
Валянціны ДРАБЫШЭУСКАЙ**

Унутранае — вонкі

Сёння з творчасцю мастакоў-пачаткоўцаў можна пазнаёміцца на некалькіх выставачных пляцоўках сталіцы. Іх работы выстаўляюцца пераважна ў Палацы мастацтва, Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў і, натуральна, у залах Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. Яшчэ адна прастора для экспанавання твораў маладых аўтараў — «DK Gallery». Іншым разам у яе сценах праходзяць выстаўкі сталых твораў альбо тых, хто ўжо пайшоў з жыцця, аднак галерэя спецыялізуецца на папулярызаваных зробленага маладымі беларускімі жывапісцамі. Нядаўна «DK» прэзентавала персанальны праект Антона Тызенгаўза «Ва ўнутранай кішэні».

Малады мастак ураджэнец Гомеля Антон Тызенгаўз скончыў Гімназію-каледж мастацтваў імя І. В. Ахрэмчыка па спецыяльнасці «Жывапіс» у 2016 годзе.

«У добрыя рукі», 2023 г.

Адукацыю працягнуў у Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў: спецыяльнасць — «Манументальна-дэкаратыўнае мастацтва (роСПіс)». Выпускнік 2022 года. Удзельнічаў у выстаўках Антона Тызенгаўза пачаў у 2017-м. Гэта былі разнастайныя маладзёжныя праекты, сярод якіх — «НПВМ 412», «Бескарысныя выкапні» (праходзілі ў БДАМ) і «Спатканне з Бразіліяй»

(Палац мастацтва). Праект «Ва ўнутранай кішэні» ў галерэі «DK» — першы персанальны.

Многае ў творчасці мастака пабудавана на эксперыментах. Так, Антон Тызенгаўз працуе ў кірунку канцэптуальнага мастацтва, аднак у работах можна знайсці элементы традыцыйнага жывапісу. Пабудаваныя на кантрасте яркага і цёмнага, творы насычаны мноствам выяў розных прадметаў, ключавых для пэўнай субкультуры,

«Трус», 2021 г.

«Спяное каханне», 2024 г.

альбо звычайных бытавых. У гэтым рэчышчы любяць з іх успрымаюцца інакш, чым звычайна.

У сваёй творчасці Антон Тызенгаўз разважае на розныя тэмы, якія цікавяць прадстаўнікоў яго пакалення, аднак работы выстаўкі «Ва ўнутранай кішэні», створаныя ў перыяд з 2021 да 2024 года, аб'яднаны тэмай дзяцінства і сталення. Нягледзячы на знешнюю адчужанасць і нават правакацыйнасць, праект шмат у чым асабісты і распаўядае пра роздумы, якімі аўтар не імкнецца альбо не мае магчымасці падзяліцца іншымі спосабамі. Бадай, гэтая «ўнутраная кішэня» хавае ад чужых вачэй часам нешта нязначнае, але, бывае, вельмі каштоўнае. Гаспадар і сам не заўсёды ведае і помніць, што менавіта ў свой час у яе паклаў, і, у залежнасці ад многіх акалічнасцей,

знойдзенае змога яго як парадаваць, так і расчараваць...

Асноўныя вобразы карцін Антона Тызенгаўза звязаны з дзяцінствам, напрыклад, цацкі ці героі выдуманых свету. Паўсюль — параўнанні, метафары, паралелі, якія цікава разгадваць. Дзесьці створанае лёгка паддаецца інтэрпрэтацыі, аднак часам без пэўнага вопыту да той ці іншай работы не падступіцца. Бо, з аднаго боку, складнікі сюжэтаў не выклікаюць пытанняў, ва ўсякім разе для равеснікаў аўтара, — свет дзяцінства, багаты на фантазію ды ілюзію, у любым выпадку блізка. З іншага — першыя гады жыцця двух людзей, якія адначасова з'явіліся на свет, могуць адрознівацца настолькі, што губляецца ўспэўненасць у іх нараджэнні на адной планеце.

Яўгенія ШЫЦЬКА

зваротная сувязь

Вясновыя вячоркі

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухаць літаратурна-мастацкія і пазнавальныя перадачы.

У выхадныя — праект Навума Гальпяровіча «Сучаснікі. Літаратурны партрэт», у якім аўтар расказвае пра вядомых айчынных літаратараў. Гэтым разам размова пойдзе пра Сяргея Панізьніка.

У нядзелю і панядзелак — радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» Навума Гальпяровіча — сустрэча з пісьменнікам Алесем Бычкоўскім.

Па буднях у праграме «Літаратурная анталогія» — старонкі рамана Фёдара Дастаеўскага «Браты Карамазавы» (у выкананні Алега Віярскага). У «Радыёбібліятэцы» з панядзелка да пятніцы — раман Івана Чыгрынава «Плач перапёлкі» (у выкананні Маргарыты Захарыя).

У праграме «Прачулым радком» у выхадныя — вершы Міхаса Пазнякова.

У перадачы «Літаратурныя гісторыі» — апавяданні айчынных і замежных аўтараў.

Для юных прыхільнікаў мастацкага слова — праект «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». Штовечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для самых маленькіх.

Праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам новага нумара «ЛіМа».

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

19 красавіка — у Нясвіжскую цэнтральную дзіцячую бібліятэку імя П. Пранузы на творчую сустрэчу з Дзмітрыем Нікалаевым. Пачатак у 11.00.

19 красавіка — на суботнік у пісьменніцкі парк (побач з Нацыянальнай бібліятэкай). Пачатак у 11.00.

23 красавіка — у сельскую Ждановіцкую бібліятэку на творчую сустрэчу з Тамай Кавальчук. Пачатак у 11.30.

23 красавіка — на вечар памяці кампазітара і паэта Уладзіміра Саўчыка, які адбудзецца ў Нацыянальнай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь. Пачатак у 16.00.

23 красавіка — у бібліятэку № 7 (вул. Пляханова, 97/4) на літаратурна-музычнае мерапрыемства «Гэта наша з табой Перамога!» з удзелам вядомых сучасных пісьменнікаў. Пачатак у 16.00.

23 красавіка — на сустрэчу клуба МГА СПБ «Азарэнне» (вул. Казлова, 2), заснаванага пры Дзяржаўнай установе «Тэатрыяльны цэнтр сацыяльнага абслугоўвання насельніцтва Савецкага раёна г. Мінска», «Аб родным краі скажу сваё слова» — літаратурны круізі. Пачатак у 17.30.

24 красавіка — у гімназію № 43 (вул. Казіміраўская, 5) на творчую сустрэчу з Уладзімірам Маздо. Пачатак у 12.00.

24 красавіка — у Дом літаратара (вул. Фрунзэ, 5) на ўрок мужнасці, які правядзе Ірына Маслянічына. Пачатак у 15.00.

24 красавіка — у Мінскі гарадскі Тэатр паэзіі пры Цэнтральнай бібліятэцы імя Я. Купалы (вул. В. Харужай, 16) на літаратурна-музычную імпрэзу «Паэзіі чароўныя радкі». Пачатак у 17.30.

25 красавіка — на пасяджэнне літаратурнай гасцёўні «Літарынка» (вул. Рафіева, 7). Госьць — Мікола Чарняўскі. Творчы кіраўнік Іна Фралова. Пачатак у 11.00.

25 красавіка — у літаратурны клуб «Шчырасць» № 22 (вул. Я. Чачота, 23) на прэзентацыю кнігі Ганны Альхоўскай. Пачатак у 16.00.

25 красавіка — на творчую сустрэчу Вялянціны Паліканінай з навучцамі Мінскага дзяржаўнага каледжа тэхналогіі і сэрвісу (вул. Казінец, 89). Пачатак у 15.30.

20 красавіка
75-годдзе адзначае Павел Жукаў.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Алесь Бадак
Дзяніс Барсук

Віктар Гардзей
Уладзімір Ніламедаў
Вольга Дадзімава
Алесь Марціновіч

Вячаслаў Нікіфарав
Мікалай Чарніцэў
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі;
прэзы і пазы; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаяўнікаў;
63852 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісанні ў друк
18.04.2024 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 671

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»»
ЛП № 38200000007667 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 801
D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
M 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупакісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэагуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

9 770 024 46 800 1 2 4 0 1 5